

Fig. 1. Kirkegårdens hovedindgang, måske 1843, og kirken set fra nordøst (s. 4358). Foto Arnold Mikkelsen 2024.
– Main entrance to the churchyard, possibly 1843, and the church seen from the north east.

VESTER HÆSINGE KIRKE

SALLINGE HERRED

Kirken er tidligst omtalt i forbindelse med landehjælpsskatten 1524–26, hvor den blev takseret til 10 mark.¹ Dens sognepræst, Jep Michelsen, var blandt underskriverne, da gejstligheden i Sallinge Herred femte påskedag 1535 var forsamlet i Vester Hæsing i forbindelse med hyldningen af Christian III.² 1589 talte sognet 36 tiendeydere.³

1555 fik præsten kongebrev på retten til brændsel fra kirkens skov i Kistrup Skov,⁴ men ved biskop Jacob Madsens visitats 1589 klagede sognepræst Peder Foul over, at retten var frataget ham, efter skoven ved mageskifte var kommet til Helvig Hardenberg til Arreskov.⁵ Formentlig var det sket 1584, hvor Helvig Hardenberg bl.a. fik et kirkebol i Stenderup.⁶ 1579 havde kronen desuden mageskiftet med Edel Hardenberg til Hvedholm, som bl.a. fik tre kirkegårde i Bjerne i Horne Sogn og en i »Skoufhuse« i Vester Hæsing Sogn.⁷

1589 noterede biskop Jacob Madsen, at Knud Rud til Sandholt (†1611) påstod at have patronatsret til kir-

ken, selv om det ikke var tilfældet. Han gav præsten 20 dlr. (eller en 'klædning' og 10 dlr.) om året og fik til gengæld præstens andel af tienden.³ 1594 blev kongetienden, som var tillagt præsten, inddraget til Kronen.⁸ 1632 blev præsten bevilget to pund rug og to pund byg af kongetienden.⁹ 1698 blev kongetienden tillagt kaptajn i livgarden Christopher Skeel til stamhuset Birkelse, dog skulle sognepræsten beholde sin indtægt af den.¹⁰

1696 blev *patronatsretten* tilskødet landsdommer Peder Luxdorf til Fjællebro (Herringe Sogn).¹¹ Den må være solgt videre kort efter, for i begyndelsen af 1700-tallet tilhørte den kaptajn Christian Corfitz Rosenkrantz til Damsbo (Jordløse Sogn).¹² 1754 blev Damsbo med kirken solgt på auktion til Susanne Hein (f. Brahe), enke efter etatsråd Frederik Hein, som 1758 lagde den under stamhuset Hvedholm (stiftet 1751 af hovedgårdene Hvedholm, Østrupgård og Steensgård).¹³ Kirken fulgte stamhuset, der 1798 af Preben Bille-Brahe blev

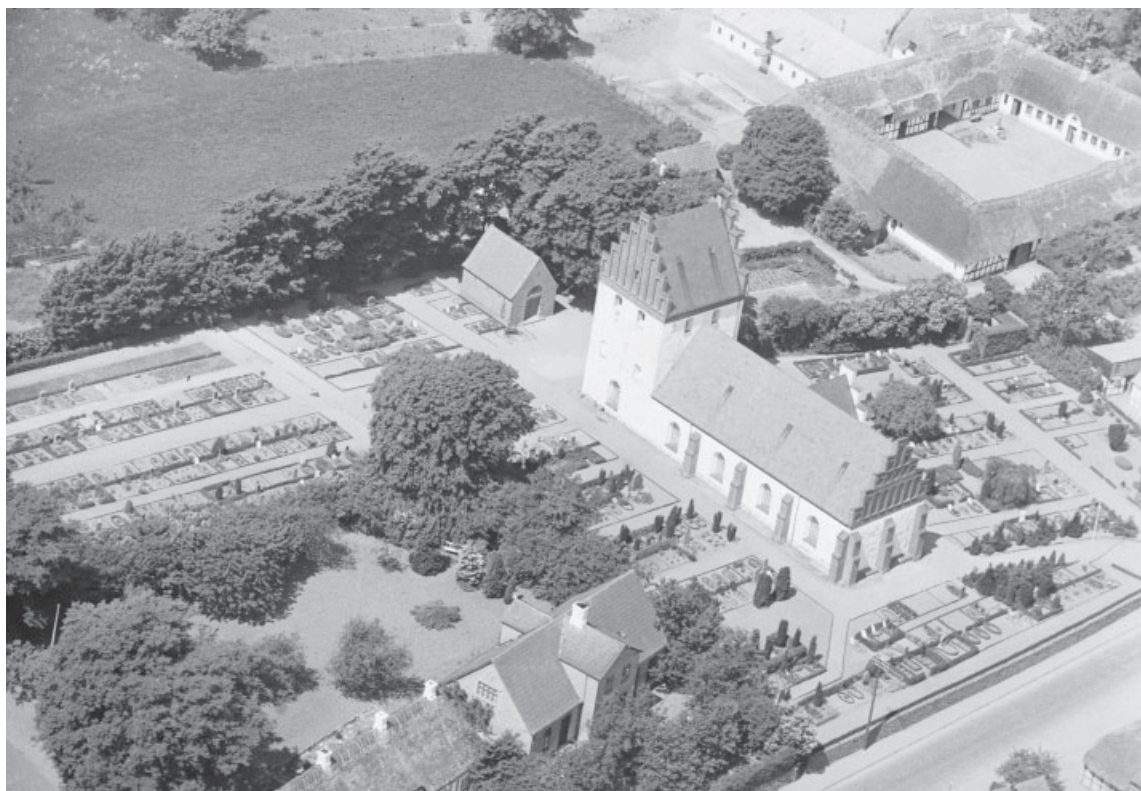

Fig. 2. Kirken og kirkegården set fra sydøst. Sylvest Jensen Luftfoto 1939. I KB. – *The church and churchyard seen from the south east.*

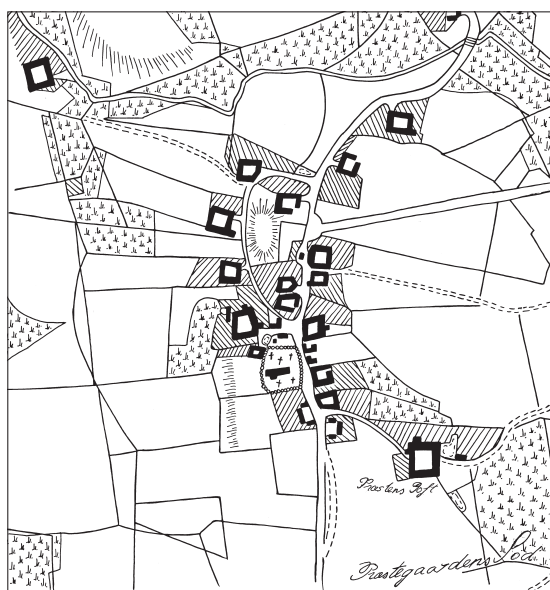

Fig. 3. Matrikelkort. 1:10.000. Målt af Poul Henrich Høyer 1797-98, tegnet af Freerk Oldenburger 2023. – *Cadastral map.*

ophøjet til grevskabet Brahesminde; dog tilhørte kaldsretten (*jus vocandi*) besidderen af stamhuset Sandholt, der ejede annekskirken i Sandholts Lyndelse (jf. ndf.).¹⁴ Kirken overgik til *selveje* 1913.¹⁵

1589 var Vester Hæsing *anneks* til Sandholts Lyndelse,¹⁶ men senest i begyndelsen af 1700-tallet var rollerne byttet om, så Vester Hæsing er hovedsogn.¹⁷

Vester Hæsing-Sandholts Lyndelse var blandt de sogne, der 1856/57 oprettede menighedsråd.¹⁸

Biskop Jacob Madsen besøgte kirkerne i Sandholts Lyndelse og Vester Hæsing første gang 3. juli 1589, henholdsvis kl. 10 og kl. 14.¹⁶ Efter alt at dømme er flere oplysninger i hans beskrivelser af kirkerne dog byttet om, særligt for bygningens vedkommende (jf. s. 4367), men også angående de fysiske forhold i sognene.¹⁹

Arkæologisk undersøgelse. I forbindelse med kirkens indvendige istandsættelse 2014-15 blev ca. 45 cm opfyldsjord afgravet i hele kirken på nær tårnet.²⁰ Under fyldet blev fundet et teglstengulv (s. 4371), fundamentet til kirkens senmiddelalderlige alter (s. 4376) og en muret begravelse i koret (s. 4398). Ved soldning af jorden fandt man 19 *monter*, hvoraf de ældste er fra 1200-tallet.²¹

I det langstrakte sogns sydlige ende rejser De Fynske Alper sig, mens den nordlige del, hvor landsbyen Vester Hæsingeligger, har jævnereterræn. Landsbyen strækker sig langs den nord-syd-løbende Birkevej, og kirken ligger i den sydlige ende af byen på kirkebakken (fig. 1). Den hæver sig over det omliggende område, hvilket Jacob Madsen noterede sig 1589, hvor den omtales som en høj bakke.³

Kirkegården har en uregelmæssig form, som afspejler dens omtrent fem udvidelser. Omkring kirken findes den ældste del, som nok også var den middelalderlige form (jf. fig. 3). 1826 og 1832 blev kirkegården 'betydeligt udvidet', men med hvilke arealer er uvist. Den blev anlagt med grusbelaagte stier og beplantet med træer og buske.²² I 1880'erne blev et areal på 1750 kvadratalen lige vest for tårnet lagt til kirkegården.²³ Det skulle i første omgang bruges som oplægningsplads for de kommende byggearbejder (s. 4367).²⁴ 1918

blev en rektangulær udvidelse anlagt ved sydvest-hjørnet, og kirkegården blev reguleret 1930 (fig. 4).²⁵ 1960 blev endnu et rektangulært areal lagt til i sydvest (fig. 5).²⁶ 1930 blev der gravet en brønd på kirkegården.²⁷

Hegn. Kirkegårdens ældste del i nord er hegned af et ensidet dige af kløvede kampesten mod nord, øst og vest, hvorpå står tuja- og bøgehække, og et dobbeltsidet dige mod syd. Udvidelsen i syd er omgivet af bøgehække, mens den yngste del mod sydvest har et trådhegn, som skjules af rækker af seljerøn.²⁸ En stensætning blev 1930 opsat mellem den gamle og den nye del af kirkegården nok på grund af niveauforskellen mellem de to arealer.²⁶

†*Hegn.* 1589 var kirkegårdsmuren af kamp og 'muret ovenpå'.³ 1665 trængte den til reparation,²⁹ og 1669 og 1672 blev den repareret med henholdsvis 24 og 36 læs kampesten.³⁰ 1792 skulle kirkegården beskyttes mod indtrængende

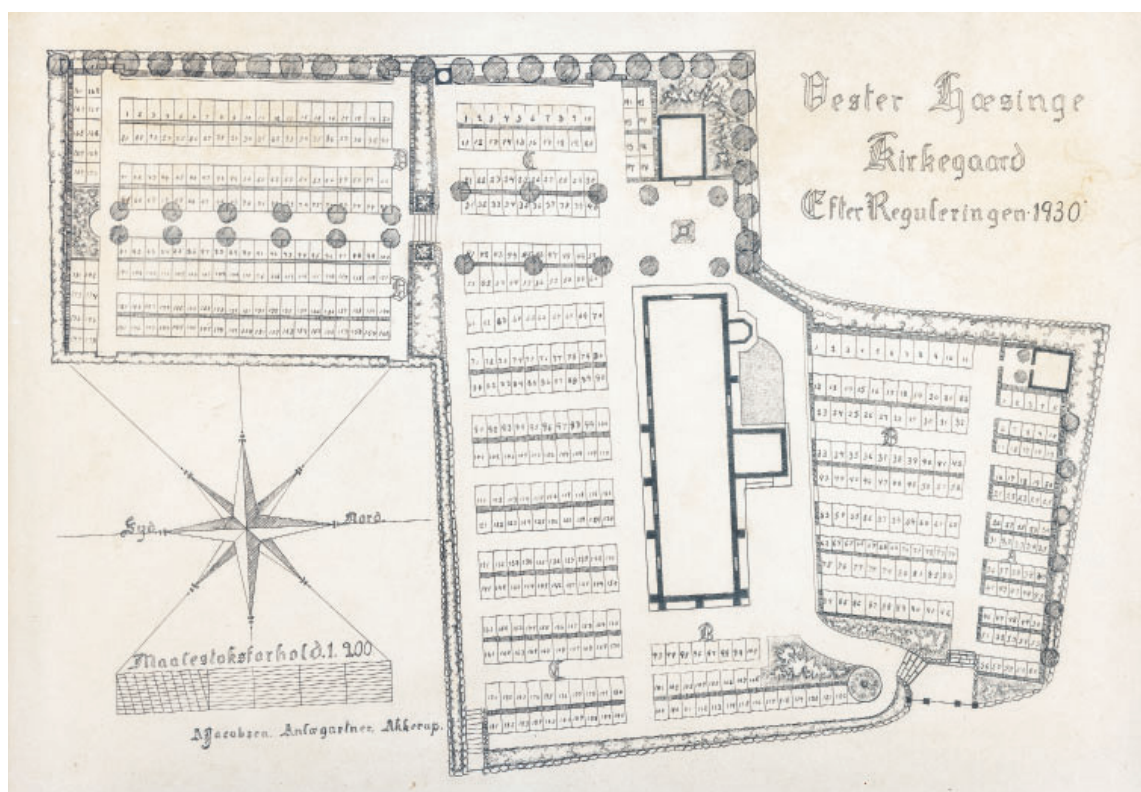

Fig. 4. Kirkegårdens inddeling efter regulering 1930. 1:1000. Tegning ved A. Jacobsen 1930. I kirkens arkiv. – *Division of the churchyard after regulation in 1930.*

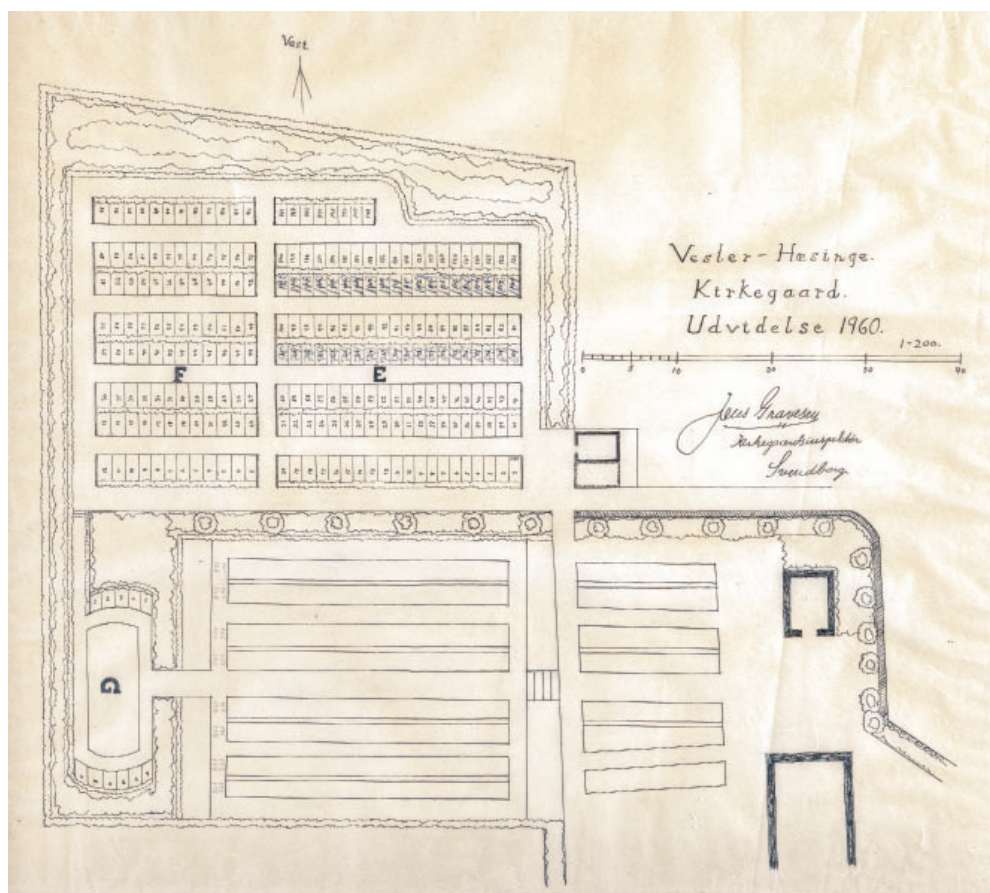

Fig. 5. Kirkegårdens udvidelse 1960. 1:1000. Tegning ved Jens Gravesen 1960. I kirkens arkiv. – Expansion of the churchyard in 1960.

svin.³¹ 1889 blev udvidelsen indhegnet med 'for-svarlig mur' som det gamle dige.³² Ved udvidel-sen 1960 blev sydvesthjørnet af diget omkring udvidelsen fra 1880'erne nedbrudt, så en kørevej mellem de to områder kunne anlægges.²⁶

Indgange. Kirkegården har fem indgange: Ho-vedindgangen i nordøst, en ganglåde i sydøst, en trappe i nordvest, en port i vest og en port i syd. Hovedindgangen (jf. fig. 1), hvis placering nok har hævd i hvert fald til 1600-tallet (jf. ndf.), er i sin nuværende form nok fra 1843.³³ Den består af fire granitpiller, hvoraf de to midterste er hø-jest og afsluttet med kapitæler og kugler, og de to yderste har pyramideafslutning. Derpå hænger sortmalede tremmelåger af smedejern med svagt buede overkanter og afstivet med kryds. Ganglån-gen i sydøst, som er magen til de daterede låger

i bl.a. Heden (1857, s. 3803) og Håstrup (1854) og derfor må være fra midten af 1800-tallet, har pyramideafsluttede granitpiller, hvorpå hænger en støbejernslåge med konkav overkant og de-korative romber og cirkler. I nordvest er en kort granittrappe fra kirkens *parkeringsplads*. Ved red-skabshuset i vest er en sortmalet tremmeport af træ. Den søndre port er en moderne stålcoreport fra o. 2010.

†*Indgange.* 1667 blev der lavet to »Recher« (rækværk) til den østlige låge af to lange, udsave-de planker og fem stolper.³⁴ 1670-71 blev en ny låge tømret af 'stolper, fodstykke, savskåret ege-tømmer og fire egeplanker'.³⁰ 1717 var der hver-ken port eller låge til kirkegården,³⁵ men 1824 blev en port istandsat.³⁶ Både 1827-28, 1887 og 1912 nævnes, at rækværk af træ ved indgangene

blev repareret eller fornyet.³⁷ Nye porte og låger blev opsat 1832,²² og 1857 nævnes to jernlåner med hængelåse til lågerne.³⁸ 1962 ønskedes nogle låger i syddiget sløjfet måske på grund af kirkegårdens udvidelse.²⁷

Bygninger på kirkegården. Vest for kirken står et *ligkapel* (fig. 6), som blev opført 1926 ved arkitekterne Daniel Rasmussen og Ejnar Mindedal Rasmussen.³⁹ 1960 blev der tilføjet fyrrum og toiletter og 1987 indrettet graverfaciliteter.⁴⁰ Huset er en rødstensbygning af normalsten lagt i krydsskifte på en lav granitsokkel og med profilerede gesimser; i østgavlen er et muret kors af udtrængende teglsten. I øst er en grønmalet port til kapelrummet, og i de rette vanger er indsat smalle granitkvadre. Oven over døren er et halvcirkulært smedejernsvindue og i hver langmur henholdsvis to og tre udluftningshuller sat i korsformede blændinger. Til graverkontor, fyrrum og toilet i vestenden er der tre grønmaledede døre og to ditto vinduer. Bygningens opskalkede sadeltag er belagt med røde vingetegl, og over vestenden er en muret skorsten.

En mindre, grundmuret *redskabsbygning* fra 1960 tegnet af Ejnar Mindedal Rasmussen står nordvest for den seneste kirkegårdsudvidelse.²⁶ Den er opført i gule normalsten i løberskifte med sortmalet port i syd og rødt vingetegltag. 1987 og 1998 ønskedes den udvidet,²⁷ hvilket formentlig førte til opførelsen af en større *redskabs- og værkstedsbygning* 2010 i sydvest.⁴¹ Den sortmalede træbygning, som

er opført på en betonsokkel, har en port i syd, en dør i øst og et større vinduesparti i nord. Sadeltaget er belagt med tagpap. Vest herfor er kirkens *materialeplads* anlagt på samme tidspunkt.

Præstegården ligger ca. 200 m sydøst for kirken på modsatte side af Birkevej. Den blev opført 1715 af Niels Nykirk Kristensen og hustru Karen Jensdatter Lund, jf. et løsholt med indskrift, som sad over en dør.⁴² Af den oprindelige, firfløjede og stråtede bindingsværksgård er kun stuehuset og en staldbygning bevaret i stærkt ombygget stand.⁴³

†*Bygninger på kirkegården.* 1589 nævner Jacob Madsen udtrykkeligt, at der ingen *kirkelade* fandtes (»Ingen Lade«).³ Dog omtales en lade både 1663 og 1671, hvor den var udlejet.⁴⁴ Det er muligt, at der også her er tale om en forveksling med Sandholts Lyndelse Sogn (jf. s. 4356), hvor heller ikke andre kilder omtaler en *kirkelade*. 1926 blev et mindre *nødtørftshus* med affaldskumme og kulrum i kirkegårdens nordhjørne opført efter tegninger af Daniel Rasmussen og Ejnar Mindedal Rasmussen (jf. fig. 4). Huset var i teglsten med fladt tag gemt bag de højere sidemure, som var afsluttet med vingetegl. Det blev formentlig nedrevet 1987 ved indretningen af nye toiletter i kapellet (jf. ovf.).

Beplantning. Ved hovedindgangen i nordøst står fire spidsløv og vest for kapellet en række ege. 1884 blev der plantet et læhegn ved digets nordvestre hjørne.⁴⁵

Fig. 6. Ligkapel, 1926, set fra sydøst (s. 4359). Foto Arnold Mikelsen 2024. – Mortuary chapel, 1926, seen from the south east.

Fig. 7. Kirken set fra syd. Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *The church seen from the south.*

BYGNING

Kirken er sandsynligvis en romansk kampestensbygning, hvoraf kun skibet er bevaret. I øst må et langhuskor have erstattet det romanske $\dagger$ kor i senmiddelalderen. I samme periode blev langhuset overhævet, et tårn rejst i vest og et $\dagger$ våbenhus tilføjet i syd. Efter middelalderen blev et nyere $\dagger$ trappehus opført på tårnets sydside. En restaurering 1891–93 efterlod kirken med sit nuværende udseende med nyt våbenhus og trappehus på nordsiden. Det indre blev istandsat 2014–15. Kirken er orienteret solret.

Kirken er i sin kerne formentlig en romansk kampestensbygning, hvoraf ingen detaljer er bevaret. Dens oprindelige *grundplan* omfattede et ca. 15 m langt, rektangulært skib med et formodentlig smallere $\dagger$ kor i øst. Murene er af rå og kløvede kampesten med hjørner af kvadre, hvilket endnu ses i sydøst.

$\dagger$ Døre og $\dagger$ vinduer. Der er ingen spor efter bygningens oprindelige åbninger, men formentlig fandtes kirkens to døre i det nuværende vestfags langmure (jf. $\dagger$ våbenhus, s. 4363). 1886 kunne

den nederste del af den tilmurede $\dagger$ norddør endnu skimtes i facaden.⁴⁶

Indre. $\dagger$ Triumfmuren med $\dagger$ korbuene må være nedrevet ved østudvidelsen (jf. ndf.). Den romanske kirke har antagelig haft fladt $\dagger$ træloft, inden hvælvene blev opsat i senmiddelalderen (s. 4361). Skibets vestre *taggavl*, som er sat i kampesten, er indlejret i tårnets østmur. Gavltrekantens spids blev nedbrudt ved tårnets opførelse. Den østlige $\dagger$ gavl må være nedbrudt ved langhuskorets opførelse.

Senmiddelalderlige tilføjelser og ændringer. I kirkens østende blev der bygget et knap 11 m langt *langhuskor*, som er opført af rå og kløvet kamp. I østgavlen fandtes et fladbuet $\dagger$ vindue (jf. fig. 12c),⁴⁷ og i sydmuren var også et fladbuet $\dagger$ vindue vest for det nuværende vindue fra o. 1850 (jf. fig. 13c). Ved overhævelingen af kirken blev vinduet flyttet mod øst (jf. ndf.). Den vestlige vange er bevaret, mens stikket blev fjernet ved restaureringen 1891–93.⁴⁶ Dets placering tyder på, at udvidelsen havde fladt $\dagger$ træloft inden overhævelingen. Øst-

gavlen havde inden restaureringen lige taglinje (jf. s. 4367), men havde højst sandsynligt $\dagger$ kamtakker ved opførelsen. Samtidig med udvidelsen kan kirken have fået større vinduer, hvoraf et fladbuet $\dagger$ vindue i munkesten fandtes i sydturen mellem langhusets andet og tredje fag (jf. fig. 13c); det blev tilmuret ved opsætningen af hvælvene.

Hvælv. Langhuset dækkes af fire krydshvælv, som blev linealpudset og undermuret 1891-93 (s. 4367), hvorfor kun få detaljer er synlige. De står på dobbeltfalsede piller, som nu er indkapslet i de nyere påmuringer (jf. fig. 17). Skjold- og gjordbuer er spidsbuede og helstensbrede, mens ribberne er halvstensbrede. Deres nederste sten har affasede hjørner, og de mødes i små topcirkler. Kapperne er flade og deres konstruktion ukendt, idet de er pudset på både over- og undersiden. På grund af hvælvenes placering i langhuset må $\dagger$ vinduerne fra østudvidelsens opførelse være blevet flyttet, da de kom til at sidde bag pillerne og skjoldbuerne (jf. fig. 13c). I sydsiden blev der muligvis indsat tre nye $\dagger$ vinduer, som nok blev tilmuret eller fjernet ved indsættelsen af de nuværende vinduer fra o. 1850. I første fag blev $\dagger$ vinduet flyttet en smule mod øst, og den nye munkestensvange er bevaret, mens stikket blev

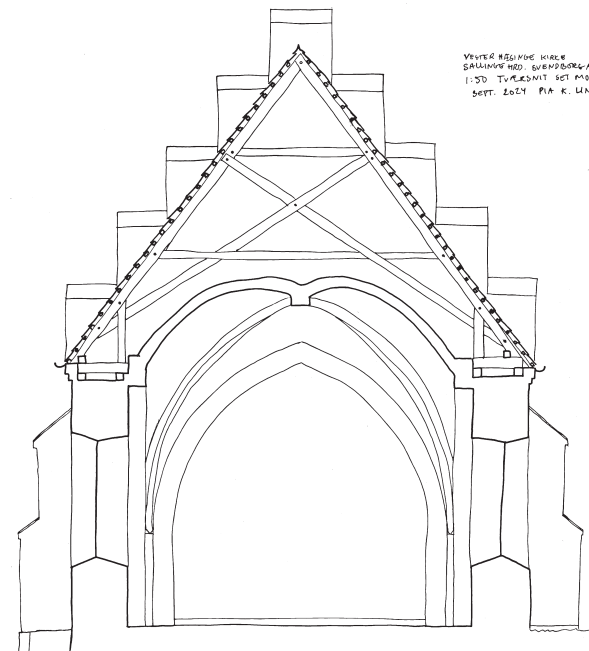

Fig. 9. Tværsnit. 1:150. Målt og tegnet af Pia K. Lindholt 2024. - Cross-section.

fjernet 1891-93. Ved siden af det nuværende vindue i andet fag er bevaret nogle munkesten, som kan være resterne af et $\dagger$ vindue, og ved vinduet

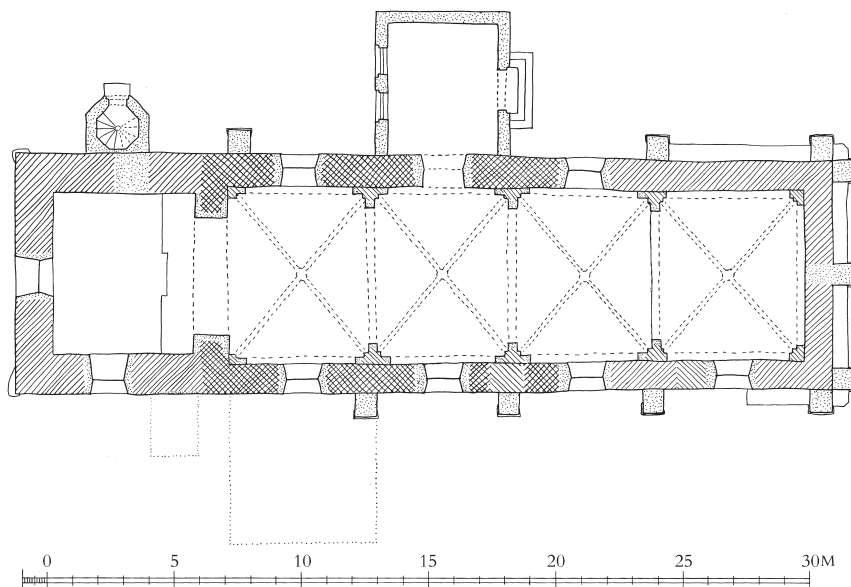

Fig. 8. Grundplan. 1:300. Målt af Krogh Madsens Arkitekttegnestue 2009, suppleret og tegnet af Pia K. Lindholt 2024. Signaturforklaring s. 9. - Ground plan. Key on p. 17.

Fig. 10. Kirken set fra nord. Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *The church seen from the north.*

i tredje fag er der muligvis også teglstensrester af et ældre $\uparrow$ vindue. Om nordsidens middelalderlige vinduer vides intet.

Et *tårn* blev rejst ved skibets vestende i senmiddelalderen eller begyndelsen af renæssancen, og det er kraftigt ombygget 1891-93 med det oprindelige tårn som forbillede (s. 4367). Det er rektangulært i grundplan og i tre stokværk (fig. 10-11). Materialet er rå og kløvede kampesten og røde munkesten, som i bagmuren er lagt i mункeskifte; det nordvestre hjørne er sat med granitkvadre, som nok blev flyttet fra skibets vesthjørner. Østmuren står oven på skibets gavltrekan, hvis spids blev fjernet. Facaderne mod nord, syd og vest havde hver tre store, langstrakte og rundbuede blændinger, hvoraf kun de nordlige er helt eller delvist bevaret. Den midterste i nord er afkortet ved opførelsen af trappehuset 1891-93, i vest blev de delvist ommuret, og sydfacadens blev fjernet. I sidstnævnte må den østligste blænding allerede være forsvundet med $\uparrow$ trappehusets op-

førelse (s. 4367). Store facadeblændinger kendes på Fyn f.eks. i Odense Vor Frue og Skovby (*DK Odense* 1061 og 5648), hvor de dog omslutter glanhullerne.⁴⁸ Murene var afsluttet af falsede gesimser som i dag. En revne i nordre bagmur kan muligvis være efter en $\uparrow$ dør, mens et vindue i vest fra o. 1850 kan have erstattet et oprindeligt $\uparrow$ vindue (s. 4372). Skibets vestmur blev gennembrudt og en bred, spidsbuet tårnarkade opmuret (jf. fig. 41). Tårnrummet har fladt loft, som det altid har haft (s. 4367). Adgangen til tårnets øvre stokværk har ændret sig i hvert fald to gange siden opførelsen. Hvor den nu er ved et trappehus på nordsiden fra 1891-93, var den oprindelige adgang formentlig ved en $\uparrow$ fritrappel på sydsiden til overdøren, som i dag svarer til den østlige, ombyggede luge i mellemstokværket. Et $\uparrow$ trappehus på sydsiden erstattede den i nyere tid (s. 4367). I mellemstokværket er der adgang til langhusets loft ved en fladbuet dør fra 1891-93; den var 1836 blevet ommuret.³⁶

Klokkestokværket havde to fladbuede glamhuller mod hvert verdenshjørne, hvoraf de vestlige efterfølgende var blevet tilmuret (jf. fig. 12a); de blev alle omsat 1891–93. I nord og syd var der også en mindre, fladbuet blænding mellem dem (jf. fig. 12b og d). På alle sider flankerede to cirkelblændinger glamhullerne. †Gavltrekanterne i nord og syd havde en falsgesims ved gavlfoden og var prydet af ni fladbuede højblændinger med en luge i den midterste.⁴⁹ På nordgavlen havde de tre centrale blændinger tvillingestik og hængestav, og over blændingerne var der et savskifte under kamtakkernes bryn (fig. 12d).

Et †våbenhus blev formentlig i senmiddelalderen opført på sydsiden af skibets vestende, nok ud for †syddøren. Det blev nedrevet 1891–93 (s. 4367). Grundplanen var rektangulær, 9,5×9 alen, det var bygget af teglsten, og murene havde faldede gesimser (jf. fig. 12 og 54).⁵⁰ Inden nedrivningen fandtes i sydgavlen en spidsbuet, smiget dør, som højst sandsynligt var nygotisk fra 1858, hvor en ny †dørfløj blev indsat.⁴⁵ I østmuren var der et lille, fladbuet vindue, som var tilmuret ved nedrivningen.²⁴ Bygningen havde fladt træloft med synlige bjælker.⁵¹ Taggavlen var fra 1847 og havde tre fladbuede højblændinger i facaden

Fig. 11. Tårnet set fra sydvest. Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *The tower seen from the south west.*

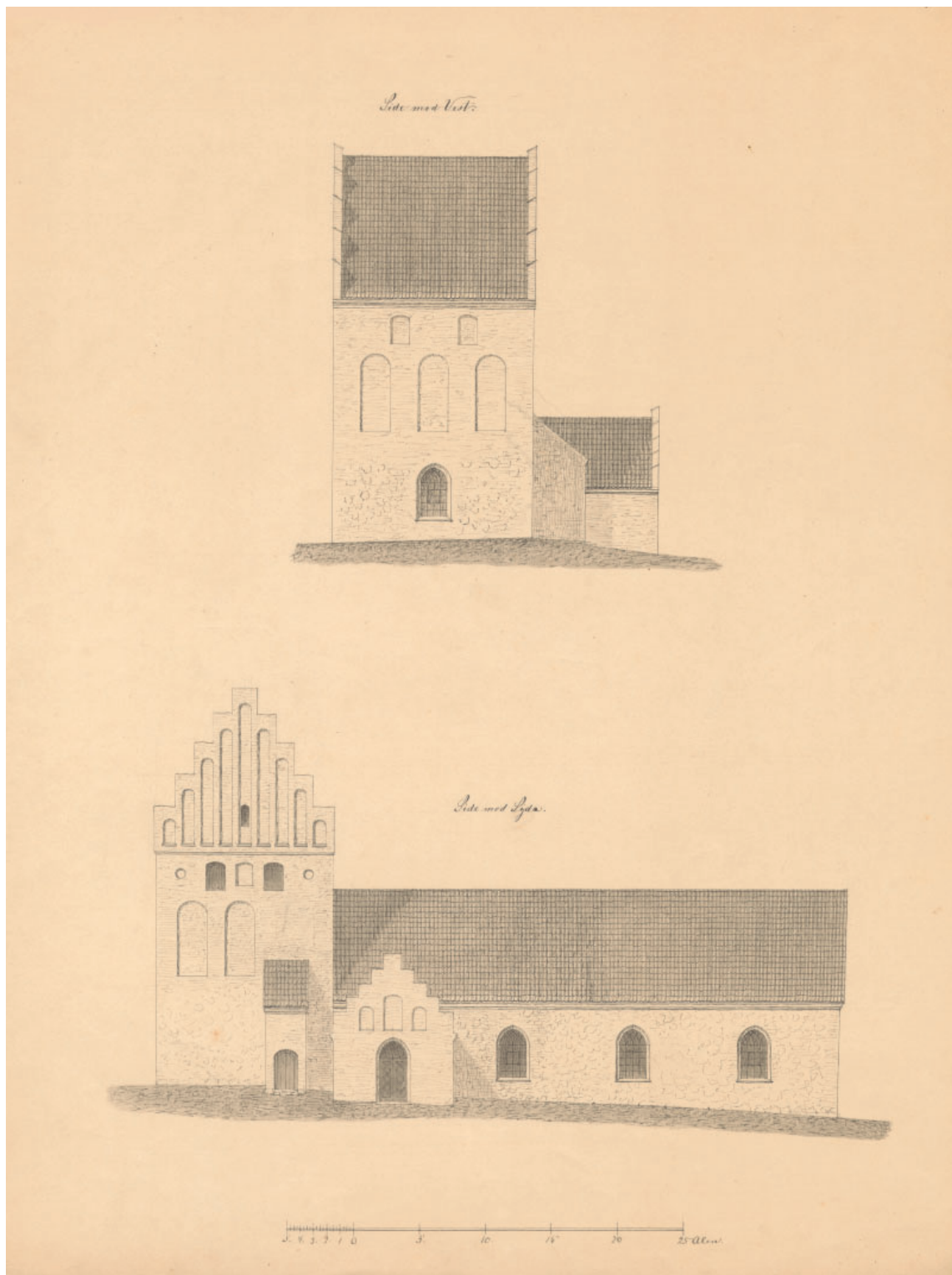

Fig. 12a-b. Opmåling af kirken o. 1890. 1:300. a. Vestfacade. b. Sydfacade. Målt og tegnet af J. Vilh. Petersen o. 1890. I KB. Danmarks Kunstbibliotek. – Scale drawing of the church, c. 1890. a. West facade. b. South facade.

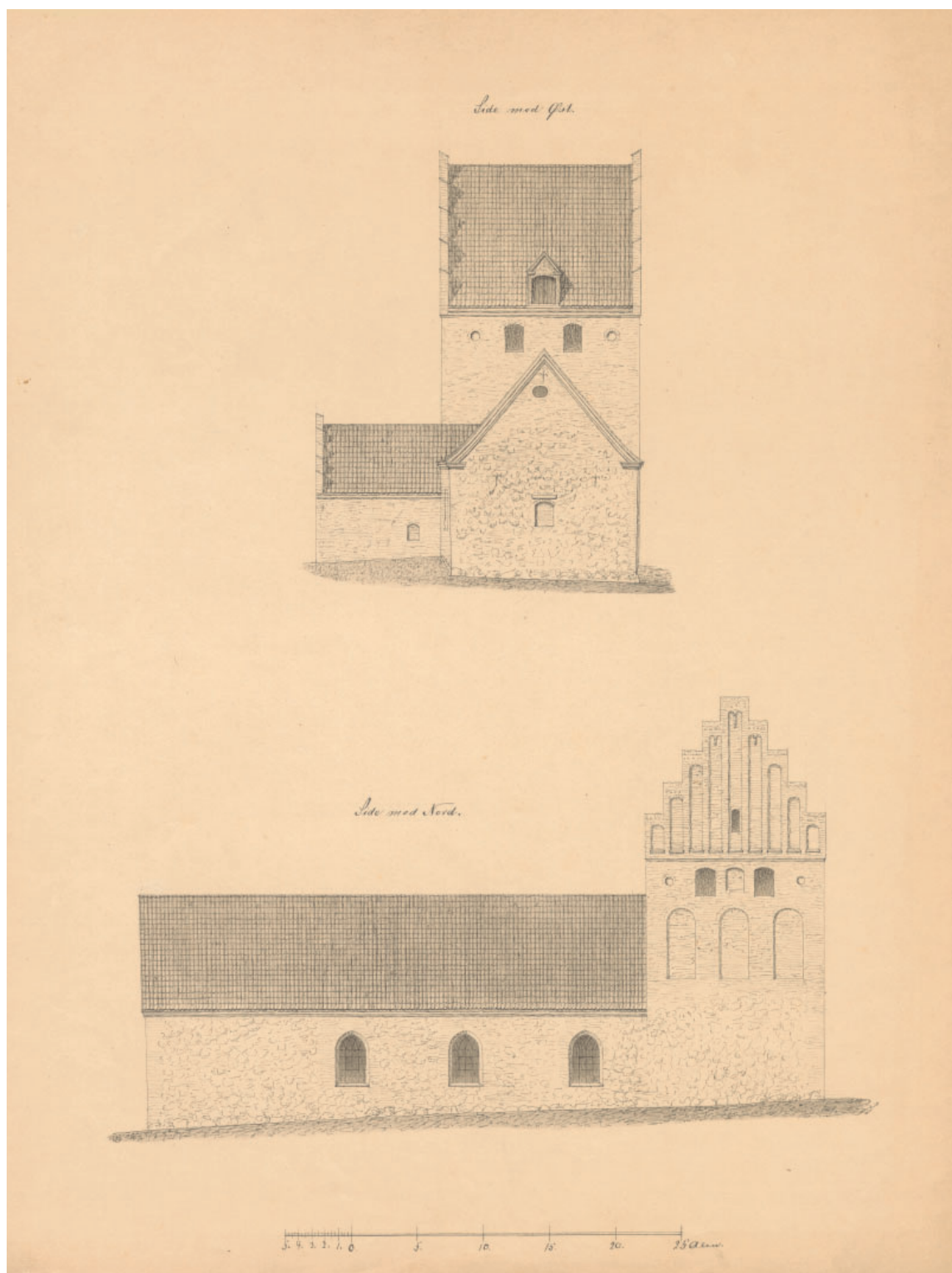

Fig. 12c-d. Opmåling af kirken o. 1890. 1:300. c. Østfacade. d. Nordfacade. Målt og tegnet af J. Vilh. Petersen o. 1890. I KB. Danmarks Kunstbibliotek. – Scale drawing of the church, c. 1890. c. East facade. d. North facade.

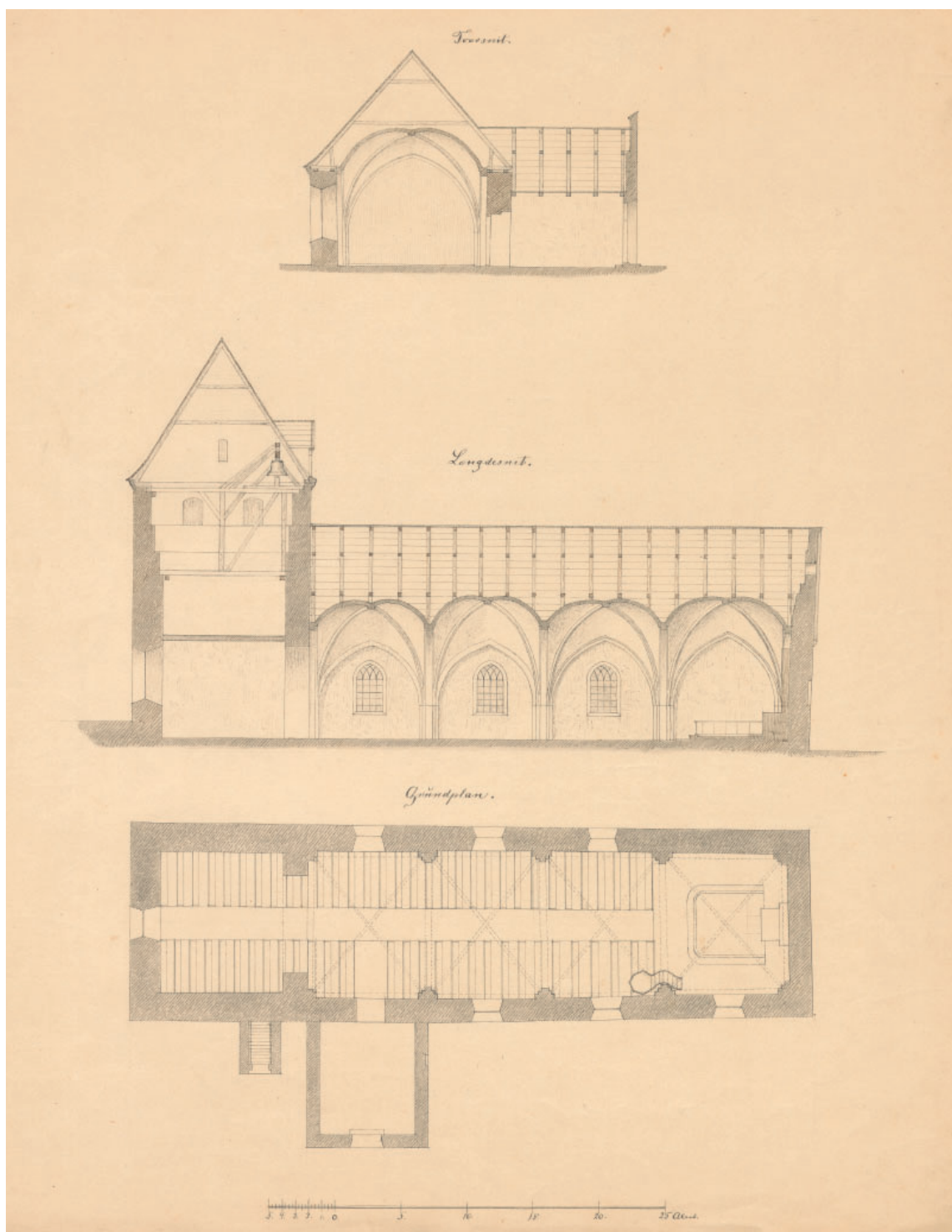

Fig. 12e-g. Opmåling af kirken o. 1890. 1:300. e. Tværsnit gennem fjerde fag og våbenhus set mod øst. f. Længdesnit set mod nord. g. Grundplan. Målt og tegnet af J. Vilh. Petersen o. 1890. I KB. Danmarks Kunstbibliotek. — Scale drawing of the church, c. 1890. e. Cross-section through the fourth bay and the porch looking east. f. Longitudinal section looking north. g. Ground plan.

og var afsluttet af ni kamtakker.⁵² Et sadeltag (s. 4372) var belagt med vingetegl.

†*Messeklokkespir*. 1589 nævnes et 'lille spir' over koret (jf. fig. 55), som højst sandsynligt var senmiddelalderligt.³

Eftermiddelalderlige ombygninger. Langhusets østgavl blev på et ukendt tidspunkt ombygget til en lige, falset taglinje i teglsten (jf. fig. 12c) og mistede dermed formentlig sine oprindelige †kamtakker. I taggavlens spids var et ellipseformet lufthul og et jernanker. I samme forbindelse kan langhusets falsgesimser være ommuret.

Et grundmuret †*trappehus* på tårnets sydside må være opført i nyere tid (jf. fig. 12a-b), og det blev nedrevet 1891-93 (jf. ndf.).⁵³ Det havde rektangulær plan, en fladbuget dør i syd, og trappen havde ligeløb. Over murens falsgesims var huset dækket af et halvtag belagt med vingetegl.

Eftermiddelalderlige reparationer og vedligeholdelser. 1589 beskrev Jacob Madsen kirken som 'lille, lys og rummelig' med fire hvælv. Dette kan for så vidt være korrekt, men hans beskrivelse af Sandholts Lyndelse Kirke passer bedre til kirken i Vester Hæsing (‘fire hvælv, tårnet uden hvælv, ud i et med kirken’), og Jacob Madsen har formentlig forvekslet de to bygninger (jf. s. 4356).³ Efter al sandsynlighed er hans skitser af kirkerne knyttet til de rigtige kirkenavne (fig. 55), mens de øvrige oplysninger om bygningen og inventaret ikke kan verificeres, jf. også altertavle s. 4381 og †gravkrypt s. 4397.

1665 var kirken meget brøstfældig, især dens tag trængte, og til reparationen skulle anvendes 'en stor del lægter og måske også spær, kalk og sten'.²⁹ 1672-73 blev †våbenhuset repareret af en murermester med 300 mursten og 200 tagsten, og Jens Snedker satte loftet i stand med 6×12 planker.⁴⁴

1747 blev kirken istandsat af kancelliråd Søren Henriksen Lund til Damsbo, og 1755, hvor den omtales som i 'skikkelig tilstand', ville Damsbos nye ejer, etatsrådinde Susanne Hein, sætte den yderligere i stand.⁵⁴

O. 1801 var mure og tag i god stand, og året efter blev kirken sat i 'fuldkommen og smuk stand'.⁵⁵ O. 1830 blev en †*kalkbænk* og nogle henlagte materialer i †våbenhuset fjernet.⁵⁶ 1839

var kirken under hovedreparation af facader, tag og gulv, og 1843 blev kirken igen hovedrepareret, dog hovedsagelig inventaret (s. 4374), og der blev sat kobbertagrender på tårnet.⁵⁷

En †*schweizerkvist* (fig. 12c og 54) til klokken (s. 4394) i østsiden af tårntaget skulle være tegnet af arkitekt og kongelig bygningsinspektør J. Vilh. Petersen, og den må være opsat i sidste fjerdedel af 1800-tallet og blev nedtaget ved restaureringen 1891-93 af samme (jf. ndf.).²⁴ Den havde et fladbuget glamhul, hvorover fandtes gavltrekanter med falsede taglinjer.

1860 var kirken igen under hovedreparation.⁴⁵ Herefter fulgte 30 år med tovtrækkeri om kirkens restaurering, som begyndte i slutningen af 1860'erne, hvor tårnets sydvesthjørne var revnet, og langhusets østende var brøstfældig.⁵⁸ Gennem 1870'erne og 1880'erne undersøgtes tilstanden flere gange, bl.a. hældede kirkens østgavl 14½ tommer udad, og tilstanden forværredes løbende.⁵⁹

Restaurering 1891-93. Kirkens dårlige stand resulterede i en omfattende og gennemgribende restaurering, som ændrede kirkens udseende markant bl.a. ved flytningen af våbenhuset fra syd- til nordsiden (fig. 13a-h). Byggearbejderne blev gennemført 1891-93 ved arkitekt J. Vilh. Petersen og bygmester Hans Hansen.⁶⁰

Ombygningerne (på nær våbenhuset, jf. ndf.) blev foretaget i røde, maskinstrøgne teglsten i munkestensformat lagt i krydsskifte og med cementfuger. Den svage østgavl blev kraftigt understøbt med beton, og kampestensfacaderne blev omfugtet og delvist omsat, især murværket under gesimserne. 10 støttepiller med skiferafdækning blev opført omkring langhuset, heraf tre ved østgavlen, fire på sydsiden og tre mod nord. Alle gesimser blev ommuret med fire nye, falsede skifter.

En dør blev etableret mellem skibet og det nye våbenhus ud for tredje fag. Den er svagt dobbeltsidet og fladbuget (jf. fig. 14 og 17). Vinduet, som sad samme sted, blev flyttet til sydmurens fjerde fag, hvorved †syddøren formentlig blev fjernet. I tårnrummets sydmur blev indsat et vindue (s. 4372). I det indre blev bagmurene og undersiden af hvælvene linealpudset, så alle kanter fremstår skarpe (jf. fig. 17 og 41). Fire jernstænger

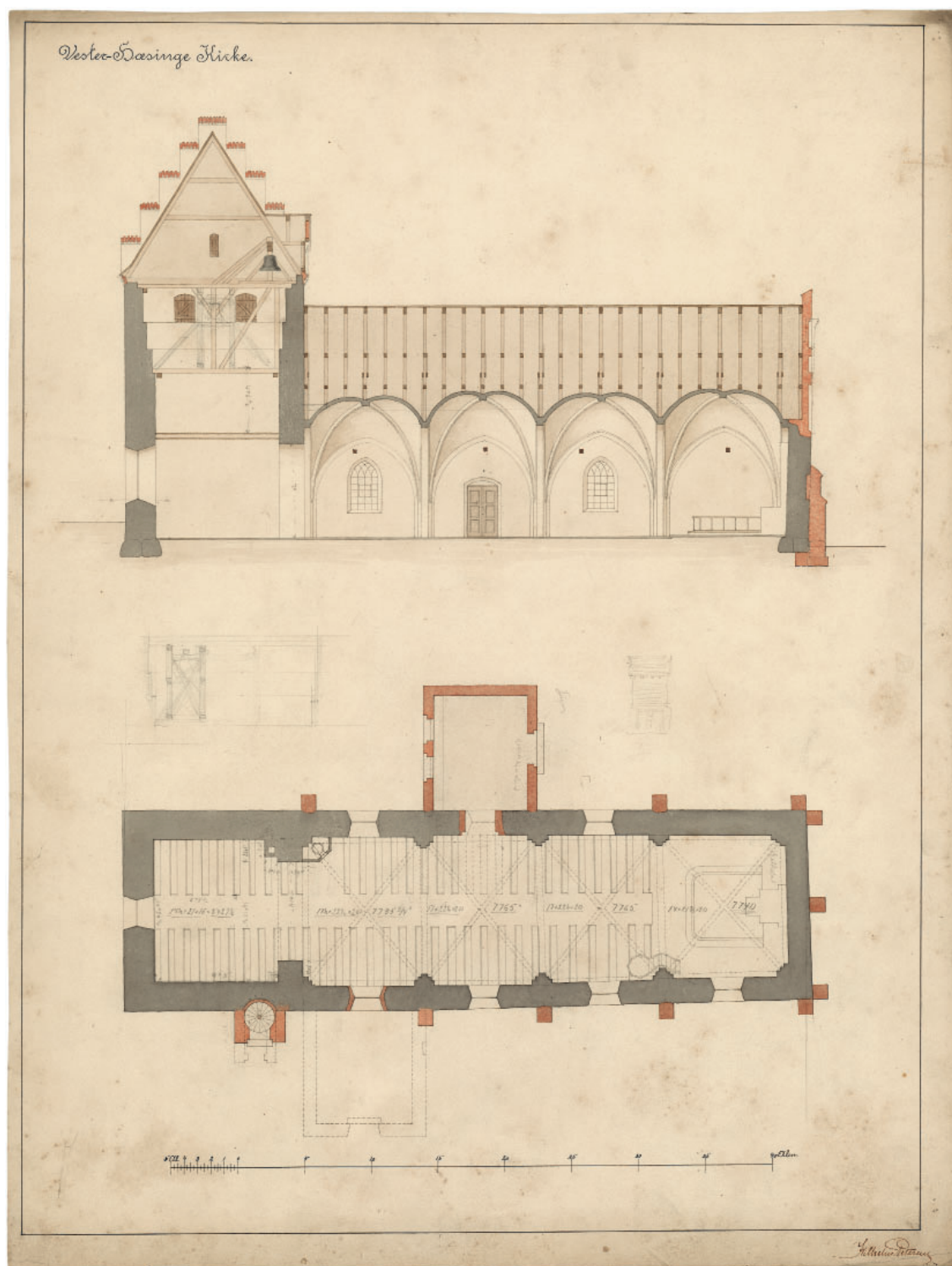

Fig. 13a-b. Opmåling af kirken med forslag til ændringer o. 1890. 1:300. a. Længdesnit set mod nord. b. Grundplan. Målt og tegnet af J. Vilh. Petersen o. 1890. I NM. — Scale drawing of the church with proposed changes, c. 1890. a. Longitudinal section looking north. b. Ground plan.

Fig. 13c-d. Opmåling af kirken med forslag til ændringer o. 1890. 1:300. c. Sydfacade. d. Nordfacade. Målt og tegnet af J. Vilh. Petersen o. 1890. I NM. — Scale drawing of the church with proposed changes, c. 1890. c. South facade. d. North facade.

Fig. 13e-h. Opmåling af kirken med forslag til ændringer o. 1890. 1:300. e. Vestfacade. f. Østfacade. g. Tværnit gennem våbenhuset set mod syd. h. Tværnit gennem tredje fag og våbenhus set mod vest. Målt og tegnet af J. Vilh. Petersen o. 1890. I NM. — Scale drawing of the church with proposed changes, c. 1890. e. West facades. f. East facades. g. Cross-section through the porch looking south. h. Cross-section through the third bay and the porch looking west.

erstattede et tilsvarende antal ældre tårkerbjælker i langhuset. Det omtales, at det østlige hvælv skulle delvist ommures, men det kan ikke konstateres, da hvælvoversiderne samtidig blev dækket af cement.⁶¹ Hvælvenes buer blev kraftigt undermuret.

Langhusets gavltrekanter blev ommuret, så den fik etagedelte blændinger bestående af fladbuede højblændinger, cirkelblændinger og tvillingedelte, fladbuede højblændinger med konsoller; etagerne er delt af savskifter (jf. fig. 57). Taggavlen afsluttes af ni brynede kamtakker dækket med skifer.

Et nyt våbenhus blev måske af adgangs-mæssige hensyn opført på kirkens nordside ud for tredje fag (jf. fig. 10 og 13d), hvor der før havde været et tvindue (jf. ovf.), og det senmiddelalderlige tvåbenhus på sydsiden blev revet ned. Murene er opført af gule normalsten lagt i krydsskifte, og de er afsluttet af savskifter og en falsat gesims. I østmuren er kirkens indgang, som er en fladbuget, falsat dør, og i vest er to højsiddende, fladbuede og falsede vinduer. Det spartanske indre har flise-gulv fra 2014-15 (s. 4374), hvidpudsede vægge og fladt gipsloft (fig. 14). Taggavlen mod nord har fem fladbuede højblændinger, og under den midterste er en fladbuget, falsat luge. Denne har tvillingestik med hængestav, og murværket i dens bund er sildebensmønstreret. Fem brynede kamtakker dækket med skifer afslutter trekanten.

Tårnet blev sat omfattende i stand og ombygget i samme stil som oprindeligt. Syd- og vestfacaderne blev henholdsvis helt og delvist ommuret, hvor ujævnheder blev afhugget, murværket rettet op og revner repareret, og på sydsiden forsvandt derved de to facadeblændinger (jf. fig. 11). På tårnets nordside blev et nyt trappehus opført med seksidet grundplan; det ældre tårhus på sydsiden blev nedrevet (s. 4367). En fladbuget dør leder ind til den ottekantede trappeskakt og spindeltrappen af fyr. Overdøren er fladbuget med stigende forløb gennem muren. Øverst i de tre nordvendte facader er der over et savskifte et fladbuget, falsat vindue i hver mur. Huset dækkes af et femsidede, valmet tag. Den midterste af de store facadeblændinger blev delvist tilmuret ved husets opførelse. De otte fladbuede glanhuller i klokkestokværket blev ommuret, og de tilmurede blev genåbnet

med samme form. Gavltrekanterne blev nedtaget og genopmuret med samme udseende som den oprindelige nordgavl (s. 4362). Kamtakkerne blev som taget (s. 4373) dækket med skifer. Tvkvisten i østtaget blev fjernet. Derudover blev der lagt nye gulve i hele kirken (jf. ndf.), og opsat nye tagværker, tagbeklædning og tagrender (s. 4372 og 4373).

1896 omtales kirken som 'stor, lys og godt holdt'.³¹ 1977 blev korets kamtakker og en stræbepiller repareret.⁶²

Ved en større indvendig istandsættelse 2014-15 skiftede kirken igen markant udseende, idet især inventaret blev omfattende istandsat (s. 4374).⁶³ For bygningens vedkommende blev der lagt nye gulve (jf. ndf.), væggenes puds blev repareret og nykalket, og nye varmeapparater blev opsat.

Gulve. Kirkens gulve er fra 2014-15 og består i koret, skibets midtergang og våbenhuset af gule normalsten lagt på fladen i sildebensmønster med kantbort (jf. fig. 17). Under stolene og i tårnrummet er der olierede egeplanker. I forbindelse med lægning af det nye gulv blev fyldjord gravet af i det meste af kirken (s. 4356).²⁰

†*Gulve.* Ved istandsættelsen 2014-15 blev der påtruffet en rest af et middelalderligt ler- og mørtelgulv i skibets nordvesthjørne. Derover og fem andre steder i kirken lå partier af et formentlig senmiddelalderligt teglstensgulv af røde munkesten. Et fragment af en grønglaseret, middelalderlig *gulvflise blev fundet i koret (i Nationalmuseet, inv.nr. D101/2018).²⁰ I 1830'erne blev gulvet omkring alteret, i skibets nordside og i tvåbenhuset lagt om.⁵⁶ 1862 var alle gulve af brændte mursten, og 1876 var der trægulv mellem alter og knæfald.⁵¹ Ved restaureringen 1891-93 blev der lagt et skakternet flisegulv i koret og midtergangen, under stolene anvendtes genanvendte mursten fra midtergangen, og mellem alter og skranke lå der et trægulv (jf. fig. 16).⁶⁴ Et stykke af et trægulv muligvis fra koret med indskriften: »Dette Gulv er lagt i Februar 1896 Tømrer H. J. Lassen Horne(?) J. J. Iversen(?) Bjerne« blev fundet ved kirkens istandsættelse 2014-15.⁶⁵ 1916 fik kirken bræddegulv under stolene (jf. fig. 58).²⁶ 1962 blev gulvet bag alterpartiet fornyet, og 1971 blev trægulvet i kirkens sydside fornyet, da det var ramt af svamp på grund af utilstrækkelig opvarmning (s. 4373).⁶⁶

Vinduer. Kirken har i alt 10 vinduer: seks i langhuset, to i tårnet og to i våbenhuset (jf. fig. 7). O. 1850 må de tre østligste i langhusets sydside, de to i nordsiden og tårnets vestvindue være indsat, mens det vestligste i sydsiden blev flyttet dertil fra tredje fag i nord ved våbenhusets opførelse 1891-93 (jf. fig. 12b og 13c).⁶⁷ På samme tid blev tårnets sydvindue indsat. Vinduerne har store, spidsbuede støbejernsrammer. Våbenhusets vinduer har deres oprindelige, fladbuede og grønmalede trærammer. På en rude i vinduet i langhusets første fag i syd og på tre ruder i andet fag i nord er der indridset *glarmestersignaturer* fra begyndelsen af 1900-tallet.

†*Vinduer.* Ved den indre istandsættelse 2014-15 blev der fundet 44 fragmenter af middelalderligt *vinduesglas, hvoraf nogle skår havde rester af blysprosser (i Nationalmuseet, inv.nr. D93/2018 og D95/2018).²⁰ 1830 skulle enkelte vinduer have nye ruder, og to år senere omtales de som 'brugbare'.⁶⁸

Løfter. Tårnet og våbenhuset har hvidpudsede lofter, begge fra 1891-93. †*Løfter.* †Våbenhuset havde bjælkeloft, og i 1830'erne blev en rådden

bjælke og nogle brædder udskiftet; loftet blev fornyet 1885.⁶⁹ 1882 var der et fladt, oliemalet bræddeloft i tårnrummet.²⁴

Tagværker. Kirkens tagværker er fra 1891-93 og er alle af fyr. Over langhuset består det af 26 spærfag med to hanebånd, spærsko og -stivere og et sæt krydsbånd for hvert fag (jf. fig. 9). Fagene er nummereret med romertal fra øst mod vest. Våbenhuset har syv spærfag med et hanebånd hver og er nummereret med romertal fra nord mod syd i østsiden. Tårnet har 10 spærfag, hvoraf seks fag har bindbjælker og fire har spærfodder; alle med spærstivere og to hanebånd. I hver side er en langstol. Fagene er nummereret med romertal fra syd mod nord.

†*Tagværker.* 1862 var tagværkerne over langhus og tårn af eg,⁵¹ og 1882 nævnes, at langhusets egetagværk tidligere havde 'gjort gavn andetsteds', så det var nok genbrugstømmer.²⁴ 1888 omtales det som 'gammelt og brøstfældigt', og det vurderedes at være for stort et arbejde at sætte det i stand, hvorfor det blev fornyet ved restaureringen.²⁴ †Våbenhusets tagværk var 1862 af fyr

Fig. 14. Våbenhusets indre set mod sydøst (s. 4371). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Porch interior looking south east.*

og bestod af fem spærfag formentlig med et hanebånd hver (jf. fig. 12e).⁵¹

Klokkestolen er fra 1891-93 og består af fire fyrretræstolper stående på to par krydsende remme og med to skråstivere mod hvert verdenshjørne. Klokken hænger mellem to bjælker fastgjort øverst på hvert stolpepar. Inden tårnets ombygning hang klokkerne kortvarigt i tårntagets tåkvis (s. 4367 og 4394).

Tagbeklædning. Kirkens tage og kamtakker er belagt med skifer fra 1891-93. O. 1930 nævnes jævnligt, at skiferpladerne og -tagsten blev repareret.²⁷

†*Tagbeklædning.* 1589 var koret dækket af bly og resten formentlig med tegl, som var nogenlunde vedligeholdt.³ 1663 blev taget repareret af murermesteren med 300 tagsten.³⁴ 1668 var der sket stor skade efter en storm, og 200 tagsten blev indkøbt til reparation.³⁴ 1862 havde hele kirken tegltag.⁵¹ Under stormen 1999 blev kirkens tagbeklædning og -vinduer delvist ødelagt.⁷⁰

†*Hejseværk.* 1913 blev der anskaffet et 'taljeværk' til tårnreparationer.²⁶

Farveholdning. Kirkens facader står hvidkalkede, mens ombygningerne fra 1891-93 (s. 4367), det vil sige stræbepillerne, gesimserne på langhus og tårn, trappehuset og gavltrekanterne på kor og tårn, er i blanke teglsten. Nederst på alle mure er en sorttjæret sokkelmarkering.

†*Farveholdning.* 1847 blev kirkens facader 'farvet', og 1886 var kirken overstrøget med 'kalkfarve'.⁷¹ På kirkens nordfacade set fra våbenhusets loft er resterne af flere facadedækkende, farvede kalkninger endnu bevaret (fig. 15). De er ældre end restaureringen 1891-93 (s. 4367). Ældst er mindst fire hvide kalklag, hvorpå er to lag i røde nuancer, og yngst er mindst to lysegule kalklag. 1855 var tårnets gavl malet med røde 'stænk' og havde hvide blændinger.⁵³ Dekorationen kan måske have lignet de rødkalkede cirkler, som kendes fra flere andre kirker på Fyn (jf. Hillerslev Kirke s. 4303).

Opvarmning. Kirken opvarmes med naturgas, indlagt 1987, ved et fyr fra 2006.⁷² I koret, tårnrummet og våbenhuset er der pladeradiatorer langs væggene, og under stolestaderne er der rørøvn, alle fra 2014-15.

Fig. 15. Farvede kalklag på skibets nordfacade set fra våbenhusets loft (s. 4373). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Layers of coloured lime on the nave's north facade seen from the loft of the porch.*

†*Opvarmning.* 1885 blev en *kakkelovn* fra M. P. Allerup sat op i skibets nordvesthjørne.⁷³ Året efter nævnes, at den ikke virkede optimalt, men en måling viste dog, at den var fyldestgørende.⁷⁴ 1888 ønskedes en kakkelovn i koret, men den blev ikke sat op, og muligvis blev vestendens ovn udskiftet med en større (jf. fig. 13b).²⁴ 1929 blev der opsat en *kalorifer* fra C. M. Hess gemt bag et fyldningspanel.²⁵ 1966 blev et nyt og i første omgang midlertidigt olie-fyr sat op i en tilbygning ved kapellets vestende (s. 4359).⁷⁵ 1971 blev olie-fyret repareret, mens faste radiatorer blev opstillet i langhuset.⁷⁰ 1977 blev den gamle skorsten taget ned.²⁷

Elektricitet/belysning. 1926-27 blev der indlagt elektrisk lys i kirken.²⁵

Fortov. Omkring våbenhuset og på langhusets og tårnets nordside findes et fortov af piksten sat i cement nok fra 1893.⁵¹ 1998 blev der foreslået en ny stenbrolægning, men den blev ikke etableret.²⁷

†*Fortov.* 1869 skulle et fortov på halvanden alens bredde anlægges om kirken, hvor der endnu ikke fandtes fortov.⁷⁶

Fig. 16. Indre set mod øst, begyndelsen af 1900-tallet. I Vester Hæsing-Sandholts Lyndelse Arkiv. – *Interior looking east, beginning of the 1900s.*

INVENTAR

Den romanske døbefont er det eneste bevarede inventarstykke fra middelalderen. Af ældre inventar findes i øvrigt kun et dåbsfad, som er udført i Nürnberg o. 1550, men først senere er kommet til kirken, et sygesæt, skænket 1710 af Christian Corfitz Rosenkrantz og en lille kirkestævnetafle, der antagelig stammer fra anden halvdel af 1700-tallet. En alterkalk er foræret 1802 af Preben Bille-Brahe, og jordpåkastelsespaden er skænket 1816 af sognepræst Peter Kryssing Westergaard.

Et (†)altermaleri med motiv af Jesus, der velsigner de små børn, er malet 1854 af Johannes Jensen; det hænger i tårnrummet. En oblatæske er udført 1862 af Johan Lorentz Boeland, Faaborg, og skænket af Henrik Bille-Brahe, som også har bekostet en omstøbning af klokken 1864 ved Gamst & Lunds Efterfølgere (P. J. Winstrup og Victor Gamél), København. Alterskranken og prædikestolen er fra 1865. En alterkande fra Bing & Grøndahl er anskaffet 1867/68. Dåbskanden er fra 1884, og den ældste præsterækketafle er formentlig også fra 1880'erne.

Vesentlige inventarstykker er tilkommet i forbindelse med restaureringen i begyndelsen af 1890'erne.

Altersættet, oblatæskan og alterkanden er udført 1892 af Arent Nicolaj Dragsted, København, og skænket af Preben Charles Bille-Brahe-Selby og Antoinette Beate Augusta Rantzau i anledning af ombygningen. Stolestaderne, der er tegnet af J. Vilh. Petersen, er fra samme år. Altertavlen samt to (†)panelvægge, som oprindeligt flankerede den, og hvoraf dele er henlagt på loftet, er udført 1893 efter tegning af Joakim Skovgaard, der også har malet altermaleriet med Den gode hyrde. Fra samme tid stammer gitterlågerne i indgangen i våbenhuset, dørfløjen mellem våbenhuset og skibet og to pengebøsser.

To alterskåle, hvoraf den ene har porcelænsmærke for Bing & Grøndahl, er fra o. 1900. Lampetterne er udført 1926/27 hos F.W. Doberck & Søn, København, efter tegning af maler Viggo Madsen, og det samme gælder alterstagerne og syvstagen fra 1930, som er en testamentarisk gave fra Hans Jørgen og Kathrine Stormgaard. Salmenummertavlerne er vistnok også fra o. 1930, og det samme kan gælde kirkens anden præsterækketafle. En messehagel er syet 1933 af Minna Ferlov, Charlottenlund.

Orglet er bygget 1966 af Conrad Christiansen, Bagsværd, efter tegning af E. Zeuthen Nielsen til Hum-

Fig. 17. Indre set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Interior looking east.*

lebæk Kirke; det er flyttet til Vester Hæsing 1997. Dørflojen i hovedgangen er udført 1977 af snedkermester Svend Lehman, Jordløse, efter tegning af M. Bohn-Jespersen. Antependiet er udført 1985 af væver Hanne Vedel, Spindegården, Aabenraa, efter tegning af billedhugger Erik Heide. De løse stole er tilkommet ved restaureringen 2014–15, og også knæleskamlene er af nyere dato. Senest er 2017 tilføjet to malerier med motiver fra Skabelsen, udført af Dan Hansen, Vester Hæsing, og 2020 et fritstående kors af messing og glas, 'Livets Dans', udført af Niels Christian Olesen, Skagen.

Farvesætning. Altermaleriets ramme står som oprindeligt i mørkebejdset, lakeret eg med ægte forgyldning, og prædikestolen blev 1929 malet mørkebrun med detaljer i rødt, grønt og forgyldning; endvidere udførte Viggo Madsen malerier til storfelterne.⁷⁷ Begge dele er restaureret 2014, og samtidig blev alterskranken laseret og stolestaderne malet grønne med forgyldte detaljer ved konservator Bent Jacobsen.⁷⁸ Orglet står i blank eg. *Ældre farvesætninger.* 1843 blev alt træværk i kirken malet; formentlig med den egetræsfarve og fernis, det stod med 1862.⁷⁹ 1893 blev de nyopførte stolestader vistnok malet i en lysere brun farve end alterpartiet,⁸⁰ og 1903 blev de malet med egetræsfarve.⁵¹ 1929 blev

udover prædikestolen også (†)altervæggen, alterskranken, torglet og torgelpulpituret malet i brune farver med detaljer i rødt, grønt, forgyldning og forsølvning af maler Niels Lindberg, Nørre Broby,⁸¹ mens stolestaderne blev rødmarmeret med sorte endegavle af malermester Harald Madsen, Vester Aaby.⁸² Denne staffering blev bibeholdt til 2014.

Indretning og istandsættelser. Ved biskop Jacob Madsens visitats i juli 1589 havde kirken en senmiddelalderlig skabsaltertavle med relieffer af en Golgatascene i midtskabet og apostel- eller helgenfigurer i fløjene.⁸³ I spiret over koret hang to små messeklodder, den romanske døbefont var anbragt i vestenden, og indgangen i tvåbenhuset var lukket med en senmiddelalderlig, jernbeslået dørfloj.⁸⁴ Alterstagerne, der var af jern, en lille degnestol og et skab kan også have været af senmiddelalderlig oprindelse, ligesom de to klokker i tårnet. Efter reformationen var der i slutningen af 1500-tallet opført en lektorieprædikestol på et pulpitur foran koret i tilknytning til et korgitter og desuden et pulpitur i vestenden.

Kendskabet til kirkens indretning i 1600–1700-tallet er yderst begrænset. 1665, efter Karl Gustav-krigene, var kirkebygningen i dårlig stand (jf. s. 4367), altersæt-

tet var kun af tin, tekstiler og bøger var medtagne og skabet ødelagt.²⁹ Istandsættelser gennemførtes 1747 og 1755 (s. 4367), men det er uvist, om de berørte inventaret.⁸⁵ I første halvdel af 1800-tallet var den middelalderlige altertavle taget ned, og det samme gjaldt sandsynligvis lektorieprædikestolen og korgitteret, men der vides intet nærmere om dette. 1843 fik kirken en hoveddistandsættelse, hvor bl.a. stolestaderne blev omfattende repareret eller måske helt fornyet.²⁴ 1865 fornyedes alterskranken og prædikestolen,²⁴ og 1867 noterede biskop Engelstoft, at alt træværk var nyt.⁵²

Ved restaureringen 1892-93 blev der opført et nyt alterparti i skønvirkestil efter tegning af Joakim Skovgaard samt nye stolestader efter tegning af J. Vilh. Petersen. Han tegnede også et orgelpulpitur til kirkenes første orgel, som blev anskaffet samtidig. I årene o. 1930 udførtes desuden nye alterstager, tekstiler og lampetter, og inventaret blev malet. Arbejdet udførtes til dels efter skitser og tegninger af Joakim Skovgaard og Viggo Madsen og kan ses som en fuldendelse af den nyindretning, kirken havde fået knap 40 år tidligere.

1997 anskaffedes et nyt orgel, som blev anbragt på gulvet i vestenden, mens orgelpulpituret blev taget ned. Den seneste restaurering fandt sted 2014-15, hvor bl.a. altervæggene blev taget ned, døbefonten flyttet og stolestadernes antal reduceret.⁸⁶

Alterbordet, 1893,⁸⁰ er en kasse af træ, 176×100 cm, 106 cm høj, med to skabe i bagsiden; heraf er det søndre indrettet med boks til opbevaring af altersølvet. Bordpladen er samlet af brædder. Bordets bagside er rødmalet, dog er lågen til boksen egetræsådet. Forsiden og kortsiderne er helt dækket af et *antependium* (jf. fig. 18), 1985, tegnet af billedhugger Erik Heide og udført af væver Hanne Vedel, Spindegården, Aabenraa. Klædet er af gylden og mørkerød silke og uld med motiv af et *Livstræ*.⁸⁷

†*Alterbord*. 1) De to nederste skifter af et senmiddelalderligt alterbord, muret af røde murensten på fundament af natursten, 220×130 cm, blev afdækket ved afgravning i koret 2014 (jf. s. 4356).²⁰

†*Alterklæder*. 1) 1843,²⁴ af rødt klæde.³⁸ 1870 blev klædet kasseret og afleveret på Hvedholm.³⁸

2) 1864/65, af rødt fløj med kors af ægte guldtresser.³⁸

3) (Jf. fig. 16), 1894, af rødt fløj med kors af guldguloner.⁵¹

Fig. 18. Korets indre, set mod øst. Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Chancel interior looking east.*

4) (Jf. fig. 22), 1931, efter skitse af Joakim Skovgaard med detailtegning ved Viggo Madsen, udført af Minna Ferlov, Charlottenlund, bekostet af Ny Carlsbergfondet.⁸⁸ Af violet fløjel med broderi i metaltråd og frynse forneden. På forsiden var et hjulkors i en krans af blomster og blade, flankeret af lodrette bånd med blomster og småmedaljoner med symboler, bl.a. bogstaverne alfa og omega. 1963 blev ornamenterne muligvis monteret på nyt stof.⁸⁹ Klædet lå på alterbordet til 1985.

†*Alterdug*. 1) 1671/72, af lærred, kantet med kniplinger (10 alen),⁴⁴ anskaffet, efter at det 1665 var noteret, at kirken trængte til en ny alterdug.²⁹ 2) 2000, udført af Marie Hansen, Vester Hæsing, og Kirsten Hagen, Nørre Broby, af hvidt hørlærred med knipt kant med mønster af kors og livstræer efter tegning af Marie Hansen. På dugen var broderet indskrift: »Vester Hæsing Kirke 2000«.⁷⁰

Knæleskammel, nyere, af fyrretræ, betrukket med gyldent stof. Skamlen var tidligere betrukket med rødt stof svarende til alterklædet.⁷⁰

Fig. 19. Den gode hyrde. Altertavle, 1893, tegnet og udført af Joakim Skovgaard (s. 4378). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *The Good Shepherd. Altarpiece, 1893, designed and made by Joakim Skovgaard.*

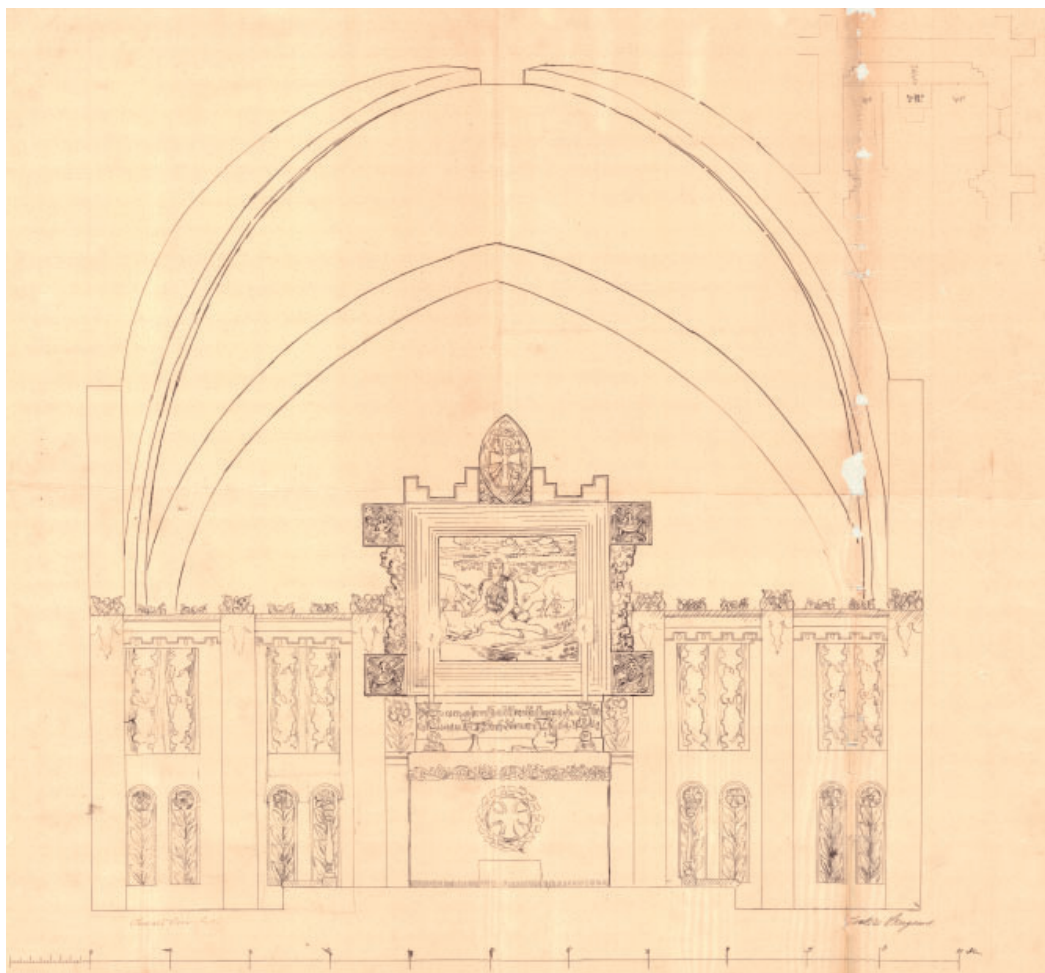

Fig. 20. Skitse til alterparti, udført af Joakim Skovgaard 1892 (s. 4378). 1:60. I RAO. – Sketch of the altar, drawn by Joakim Skovgaard, 1892.

†*Knæleskamler*. 1) Tidligst omtalt 1857, betrukket med læder.³⁸ Skamlen blev kasseret 1871 og i den forbindelse beskrevet som 'meget gammel og laset' uden værdi.³⁸ 2) 1865, betrukket med rødt plys,³⁸ ombetrukket 1894.⁵¹

Altartavlen (fig. 19–21), 1893, er et maleri med motiv af *Den gode hyrde*, udført af Joakim Skovgaard, der også har tegnet dets ramme samt to (†)panelvægge, der oprindeligt flankerede alteret (nedtaget 2014, jf. ndf.).⁹⁰

Maleriet, olie på lærred (lysmål 98×108 cm), viser Kristus som en ung dreng, klædt i en kort, blå kjortel med et brunt lammeskind over venstre skulder. Om hans hoved er en forgyldt stråleglorie. Han sidder i et græsklædt landskab med et

liggende lam ved sin side. Lammet hviler hovedet i hans skød, og med hånden giver han det vand at drikke. Omkring ham står fire får, og i baggrunden græsser en fåreflok under en blå himmel med hvide skyer.⁹¹

Rammen, i skønvirkestil, af rusticeret egetræ, 263×160 cm, er stærkt profileret med påsatte ornamenten langs yderkanterne. Fra hjørnerne udgår små, kvadratiske plader med malerier (ndf.) hvorimellem krabbebladsagtige ranker med knopper og foroven er krenelering omkring en mandorla. Rammen hviler på et postament med indskrift med fordybet fraktur: »Hyrden er en og saa hans Hiord Er end fuldmange hans Folde,/ Enbaaren i sin Faders Gaard, Søn(n)en skal al Ting

Fig. 21. Farvelagt skitse til alterparti, udført af Joakim Skovgaard 1892 (s. 4378). I privateje. Foto Bruun Rasmussen Kunstauktioner. – Coloured sketch of the altar, drawn by Joakim Skovgaard, 1892.

beholde», de første strofer af Grundtvigs salme *Hyrden er én, og så hans hjord* fra 1855.⁹²

Rammen står som oprindeligt i bejdset, lake-ret eg med ægte, forgyldte detaljer og indskrift. Hjørnefelterne har evangelistmalerier med brune symbolvæsner med rødgrønne vinger og forgyldt glorie på blå bund, og mandorlaen er malet i tilsvarende farver med forgyldt kors og Kristus-monogram; såvel symbolvæsenernes glorier som mandorlaens kors har udskårne detaljer. Tavlens bagside er rødmalet.

(†) Panelvæggene, der var opsat mellem alteret og korets langvægge (jf. fig. 16, 20 og 58), omfattede to fag på hver side med rundbuede fyldinger forneden hvorover en retkantet gennembrydning

med flade, udsavede balustre. De kronedes af en frise af krabbebladlignende ornamenter. Fagene nærmest alteret havde dørfløj til ↑præste- og degnestolene bag det (nr. 3, s. 4391). Panelerne stod vist nok oprindeligt med en enkel, brun staffering (jf. fig. 16). 1929 blev de malet af Niels Lindberg efter Joakim Skovgaards oprindelige forslag (jf. fig. 20-21) i brun farve med forgyldte, røde og grønne detaljer og blomsterstande i tilsvarende farver på blå bund i de rundbuede felter (jf. også fig. 22).³⁹ De blev nedtaget 2014 og dele af dem er henlagt på loftet.

Altartavlen er den ældste af Joakim Skovgaards altertavler.⁹³ Han har udført nært beslægtede rammer til Holstebro Valgmenighedskirke (1907, DK

Fig. 22. Korets indre, set mod øst. I NM. Foto Erik Skov 1974. – Chancel interior looking east.

Ringkøbing 319 (replik i Haslund Kirke (Randers Amt)), Gørlev Valgmenighedskirke (1909, *DK Holbæk* 1214, hvor også maleriet er gentaget) og Herning Kirke (1914, *DK Ringkøbing* 435).⁹⁴ Maleriets motiv er desuden gentaget som mosaik over en dør i Immanuelskirken på Frederiksberg (1899–1901).

Ved modtagelsen var kirkeejeren, Preben Charles Bille-Brahe-Selby, 'aldeles fortvivlet' over altertavlen. Han fandt den for lav og brød sig heller ikke om maleriet, som han 'tænkte stærkt på at kassere' og i stedet nøjes med 'et guld kors'.⁹⁵

Ikke realiseret projekt til altertavle (fig. 59), 1892, tegnet af J. Vilh. Petersen, omfattende storstykke med maleri hvilende på et postament med konkave sider samt topstykke kronet af en trekantgavl og flankeret af småvinger og kugleprydede småspir svarende til stolestaderne (ndf.).⁹⁶ Alteret skulle flankeres af et rammeværk med gardiner. En forespørgsel på et altermaleri blev rettet til maler August Jerndorff, der dog ikke kunne påtage sig opgaven for det beløb, der var til rådighed.⁹⁷

Fig. 23. Jesus velsigner de små børn. (†)Altermaleri, 1854, udført af Johannes Jensen (s. 4381). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Jesus Blesses the Children*. (†)Altarpainting, 1854, painted by Johannes Jensen.

†*Altartavler*. 1) Tidligst omtalt 1589 af biskop Jacob Madsen: »Tafflen: Crucifix, Maria og Johannes«. 1755 er den beskrevet som 'gammeldags billedhuggerarbejde' med Kristus på korset mellem de to røvere og Johannes og Maria stående nedenfor samt »4re af Apostlerne« på hver låge; den havde tidligere været stærkt forgyldt, hvilket endnu kunne ses nogle steder på den.⁸⁵ Der var sandsynligvis tale om en senmiddelalderlig, træfløjet skabsaltertavle med relieffer af en Golgata-scene i midtskabet og apostel- eller helgenfigurer

i fløjene. Den blev formentlig nedtaget senest i begyndelsen af 1800-tallet.

2) Antagelig begyndelsen af 1800-tallet, en portalamme med to toskanske søjler på hver side af storfeltet hvori maleri; sidstnævnte blev fornyet 1854 (jf. ndf.).⁹⁸

(†)Altermaleri (fig. 23), 1854, *Jesus velsigner de små børn* (Matt. 10,13-16), udført af Johannes Jensen; signeret med sort antikva nederst th. (vanskeligt læselig): »Ioh. Iensen 1854«. Olie på lærred, 139×88 cm (lysmål 134×83 cm), indsat i en smal,

Fig. 24. Altersæt, 1892, udført af Arent Nicolaj Dragsted, København, og skænket af Preben Charles Bille-Brahe-Selby og Antoinette Beate Augusta Rantzau (s. 4382). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Communion set, 1892, made by Arent Nicolaj Dragsted, Copenhagen, and donated by Preben Charles Bille-Brahe-Selby and Antoinette Beate Augusta Rantzau.*

hulkelfileret og brunmalet ramme. Jesus er vist stående klædt i rød kjortel og lysebrun kappe, han har sænket blik og holder velsignende hænderne over to småbørn, der er klædt i henholdsvis blå og grøn kofte. Baggrunden er lyseblå med brune svikler. Johannes Jensen udførte 1865 et næsten tilsvarende altermaleri til Kværndrup (s. 2263).

Maleriet var indsat i storfeltet i $\dagger$ altertavle nr. 2. 1930 blev det ophængt på tårnrummets nordvæg.²⁶

Altersæt (fig. 24), 1892, udført af Arent Nicolaj Dragsted, København, skænket af Preben Charles Bille-Brahe-Selby og Antoinette Beate Augusta Rantzau i anledning af kirkens ombygning sammen med oblatæskan og alterkanden (ndf.).⁹⁹ *Kalken*, 31 cm høj, med punslet dekoration, har kølbuetunget fod på tilsvarende fodplade. Til en af tungerne er fæstnet et forgyldt kors med støbt Kristusfigur. Skaffleddene er sekssidede med pro-

filringe, og knoppen er flad med seks rudeboser, hvoraf de fem har versaler, der tilsammen danner navnet »IESVS«, mens den sjette har en roset. De punslede dekorationer omfatter i øvrigt firpas på fodens standkant og blomsterstande på kølbuespidserne samt rosetter og blomster på skaffleddene. Bægeret er let udadskrånende med mundingsprofil samt graveret kløverbladskors på den ene side. På den modsatte side er tre stempeler: Københavnsmærke 1892, mestermærke¹⁰⁰ og gardejnmærke for Simon Groth. Under fodens bund er tilsvarende mesterstempel mellem to lødighedsmærker »826«; endvidere giverindskrift med fordybet skriveskrift: »Givet til Vesterhæsinke Kirke i Anledning af dens Ombygning 1892« og givernes graverede våbenskjolde under grevekronen (Bille-Brahe-Selby og Rantzau).

Dysken, 19 cm i diameter, har graveret hulkors på fanen og i bunden en helligåndsdue i stråle-

Fig. 25. Kalk fra (†)altersæt, 1802, udført af Poul Jensen Theilgaard, Odense, og skænket af Preben Bille-Brahe (s. 4383). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Chalice from the (†)Communion set, 1802, made by Poul Jensen Theilgaard, Odense, and donated by Preben Bille-Brahe.*

krans. Under bunden er stempler som på kalkens bæger og på fanens underside indskrift og våben-skjolde som under kalkens fod.

Arent Nicolaj Dragsted har 1880 udført beslægtet altersølv (kalk, disk, oblatæske og alterkande) til Frederiks Kirke, København (DK KbhBy 736 ff.).

(†)Altersæt (fig. 25), 1802, udført af Poul Jensen Theilgaard, Odense, skænket af Preben Bille-Brahe; kun kalken er bevaret. Denne, 21,5 cm høj, har cirkulær fod på fodplade med standkant, cylinderskaft med profilringe, flad, profileret knop og bæger med udkraget munding. På fodpladens overside er graverede giverinitialer og årstal: »PBB 1802«, og på dens underside er to mesterstempler¹⁰¹ samt et stempel med årstallet »1802«. ¹⁰² †Disken havde tilsvarende indskrift. ¹⁰³ 1931 blev sættet udlånt til den nyopførte kirke i Falsled.³⁹ Kalken opbevares i præstegården.

†Altersæt. 1) Omtalt 1665, en kalk og disk af tin.²⁹

Oblatæsker. 1) (Fig. 26), 1862, udført af Johan Lorentz Boeland, Faaborg, skænket af Henrik Bille-Brahe.³⁸ Æsken, 10,4 cm i diameter, 5 cm

Fig. 26–27. Oblatæsker. 26. Nr. 1, 1862, udført af Johan Lorentz Boeland, Faaborg, og skænket af Henrik Bille-Brahe (s. 4383). 27. Nr. 2, 1892, udført af Arnt Nicolaj Dragsted, København, og skænket af Preben Charles Bille-Brahe-Selby og Antoinette Beate Augusta Rantzau (s. 4384). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Wafer boxes. 26. No. 1, 1862, made by Johan Lorentz Boeland, Faaborg, and donated by Henrik Bille-Brahe. 27. No. 2, 1892, made by Arnt Nicolaj Dragsted, Copenhagen, and donated by Preben Charles Bille-Brahe-Selby and Antoinette Beate Augusta Rantzau.*

Fig. 28. Sygesæt, 1710, skænket af Christian Corfitz Rosenkrantz (s. 4384). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Communion set for the sick, 1710, donated by Christian Corfitz Rosenkrantz.*

høj, har let kuplet låg med en støbt blomst med spidse kronblade i midten. Under æskens bund er giverindskrift med graveret skriveskrift: »Westerhæsing Kirke HBB 1862« samt fire mesterstempler.¹⁰⁴ Henrik Bille-Brahe skænkede samtidig en tilsvarende æske til Svanninge Kirke.¹⁰⁵ 1931 blev æsken udlånt til Falsled Kirke.³⁹ Den opbevares nu i præstegården.

2) (Fig. 27), 1892, udført og skænket sammen med altersættet (ovf.) og alterkanden (ndf.). Den ovale æske, 15,5×12 cm, 5,5 cm høj, har fodplade og hængslet, let kuplet låg. På selve æsken er zigzagbånd mellem fligede bladrossetter over en bort med firpas, der gentages på lågets lodrette kant, og på lågets overside er vinranker med druer og blomster, alt på punslet baggrund. Midt på låget er en glat medaljon i tovsnoet ramme med påsat, støbt korslam med kalk og fane (et stykke af fanestangen er afbrækket). Under æskens bund er stempler som på kalkens bæger samt våbenskjolde og giverindskrift (fig. 60), og stemplerne er gentaget på lågets inderside.

Sygesæt (fig. 28), 1710, skænket af Christian Corfitz Rosenkrantz.¹⁰⁶ Sættet omfatter kalk, disk, oblatæske og vinbeholder, der kan skrues fra hinanden, og det har en samlet højde på 14,5 cm. Kalken, 12,5 cm høj, har keglestubformet fod, der samtidig tjener som vinbeholder, cylinderskaft med flad knop og bæger med graveret mundingsprofil. På foden er giverindskrift graveret med skriveskrift: »Vester Hæsing Kirke Anno 1710 Christian Corfitz Rosenkrantz«. Disken, der måler 8,5 cm i diameter, er flad, og på dens underside er oblatæsken (2 cm høj), der kan skrues fast under kalkens fod, monteret. Sættet opbevares i et nyere, timeglasformet Futteral af sort pap med messinghægter og for af rødt fløjl.

Alterkander. 1) 1867/68,³⁸ fra Bing & Grøndahl, af sortglaseret porcelæn, 31 cm høj, med forgyldt kløverbladskors på korpus. Løst låg.

2) (Fig. 29), 1892, udført og skænket sammen med altersættet og oblatæsken ovf. Den 36 cm

Fig. 29. Alterkande, 1892, udført af Arent Nicolaj Dragsted, København, og skænket af Preben Charles Bille-Brahe-Selby og Antoinette Beate Augusta Rantzau (s. 4384). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Altar jug, 1892, made by Arent Nicolaj Dragsted, Copenhagen, and donated by Preben Charles Bille-Brahe-Selby and Antoinette Beate Augusta Rantzau.*

Fig. 30. Alterstager, 1930, tegnet af Viggo Madsen, udført hos F. W. Doberck & Søn, København, testamentarisk gave fra Hans Jørgen og Kathrine Stormgaard (s. 4385). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Altar candlesticks, 1930, designed by Viggo Madsen, made at F. W. Doberck & Søn, Copenhagen, bequeathed by Hans Jørgen and Kathrine Stormgaard.*

høje kande har cirkulær fod med standkant og fodplade, pæreformet korpus med vandrette profiler og fladt, hængslet låg med høj, profileret lågknop (hængslet er itu). På fod, korpus og låg er i alt seks borter med firpas på punslet baggrund, på fodens konkave overside er punslede stilke med trekløvere, som spejles forneden på korpus, på hanken en punslet vinranke, og på lågets overside fordybede riller. På den ene side af korpus er graveret Jesusmonogram »IHS« med kors indsat i sekspas. Under kandens bund og indvendig i låget er stempler som på kalkens bæger, og på fodpladens underside er giverindskrift og våbenskjolde.

†*Vinflaske*. 1) Anskaffet 1672, af tin.⁴⁴ 2) Omtalt o. 1913, 'en gammel vinkande af tin', dog næppe identisk med nr. 1.²⁴

Alterskåle. 1) Slutningen af 1800-tallet,⁵¹ fra Bing & Grøndahl, konisk, af sortglaseret porcelæn med forgyldt kløverbladskors. Opbevares i kapellet. 2) 1904/05,³⁸ af sortglaseret porcelæn, halvkugleformet på cirkulær fod med forgyldt, latinsk kors på korpus og tilsvarende bånd om fod og munding. Opbevares i kapellet.

Alterstager (fig. 30), 1930, tegnet af Viggo Madsen, udført hos F. W. Doberck & Søn, København,⁷⁰ testamentarisk gave fra Hans Jørgen og Kathrine Stormgaard.¹⁰⁷ Af messing, 48 cm høje, med cirkulær, skålformet fod, cylinderskaft med profilerede, let fladtrykte kugleled og lille lyse-skål. På fodens yderside er graveret indskrift med skriveskrift: »Til Minde om Hans Jørgen og Kathrine Stormgaard 1930«.

**Alterstager* (jf. fig. 16), 1863,³⁸ af messing, 1931 blev stagerne skænket til Falsled Kirke.³⁹

†*Alterstager*. 1) Omtalt 1589, beskrevet som værende af jern.³ Det kan være en af disse, der 1673 blev repareret.⁴⁴ 2) Uvis datering; 1857–70 omtales 'to store alterstager af brunmalet tin'. De er formentlig kasseret i slutningen af århundredet.¹⁰⁸

Syvstage (fig. 31), 1930, tegnet af Viggo Madsen, udført hos F. W. Doberck & Søn, København,⁷⁰ testamentarisk gave fra Hans Jørgen og Kathrine Stormgaard. Af messing, 49 cm høj, med cirkulær, skålformet fod, balusterskaft og fladbuede arme med profileret og vaseformede lyse-skåle. På fodens yderside er indskrift svarende til alterstager-nes.

Fig. 31. Syvstage, 1930, tegnet af Viggo Madsen, udført hos F. W. Doberck & Søn, København, testamentarisk gave fra Hans Jørgen og Kathrine Stormgaard (s. 4385). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Seven-branched candelabrum, 1930, designed by Viggo Madsen, made at F. W. Doberck & Søn, Copenhagen, bequeathed by Hans Jørgen and Kathrine Stormgaard.*

Fig. 32. Messehagel, 1933, syet af Minna Ferlov, Charlottenlund (s. 4386). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Chasuble, 1933, sewn by Minna Ferlov, Charlottenlund.*

†*Bibel*. 1647, Christian IV's bibel i Hans Svanings reviderede udgave, indkøbt 1657 for 6½ slettedaler.¹⁰⁹

Messehagel (fig. 32), 1933, syet af Minna Ferlov, Charlottenlund.¹¹⁰ Af gul silkebrokade med mønster af Kristusmonogrammer. På begge sider er et applikeret gaffelkors af grøn silkebrokade med bladmønster kantet af smalle guldgalon. Rygsidens kors har i korsskæringen en medaljon med Jesusmonogram »IHS« i ramme med ranker og palmetter og kronet af et liljekors, alt udført som broderi med gylden metaltråd i højt relief. 1959 blev hagelen repareret hos Dansk Paramenthandel.²⁶

**Messehagel*, 1894, af rødt fløj med guldgalon. 1931 blev den skænket til Falsled Kirke.³⁹

†*Messehagler*. 1) Omtalt 1857, af rødt fløj. Kasseret 1870 og afleveret på Hvedholm.³⁸ 2) 1865/66, af rødt silkefløj med besætning af ægte guldgalon. ¹¹¹ Kasseret 1894.³⁸

To †*messeklodder* er omtalt 1589 ('små'); de hang i †*messekloddespiret* (s. 4367).³

Alterskranke (jf. fig. 18), 1865,²⁴ af træ, tresidet med afrundede hjørner. Bestående af tætstillede, kegleformede balustre med halsring samt firkanteret kapitæl og konsol under en hulkeprofileret håndliste. Gitteret er brunlaseret med forgyldte detaljer, håndlistens overside og knæfaldet (opført 2014) er mørkebrunt med hynder af gulgrøn uld. 1929 blev skranken malet af Niels Lindberg med laseret forsølvning på balustrene samt sortgrå kapitæler og konsoller og mørkebrun håndliste.¹¹² †Knæfaldet var betrukket med fløj,⁵¹ der blev fornyet 1985 (rødt).⁷⁰

†*Alterskranke*, 1700-tallet(?), med gitter af drejede balustre, der 1865 blev beskrevet som værende af 'en gammeldags form med en malet kant'.²⁴ Knæfaldet var betrukket med læder.⁵¹ Nedtaget 1865.

Døbefont (fig. 33), romansk, med fod af rødlig granit og kumme af grå granit, 86 cm høj. De to

dele er samlet med en bred fuge af grå cement, og kummen har et stort afslag på den vestvendte side. Foden er en pyramidestub med hjørnehoveder og afsluttes foroven af et kort skaft. De mellemfaldende felter har arkadebuer, der på langsiderne er dobbelte. Kummen, 78 cm i diameter, med næsten lodrette sider, har bredt mundingsbælte og skrå underside. Omkring munden er spor af rust, formentlig fra lukkemekanismen til et *fontelåg*, og på foden er kraftige spor af grå maling, særligt mod sydøst.

Døbefonten tilhører den såkaldte Nyborg-gruppe (III a), en forenklet variant af Storebæltstypen (III), der er karakteriseret ved det brede, svagt fremspringende mundingsbælte. Til samme gruppe hører bl.a. fontene i Heden (s. 3827) og Refsvindinge (Vinding Hrd.).¹¹³

1589 stod fonten i vestenden,³ men blev sikkert ikke længe efter flyttet til kirkens østlige del, hvor den stod i nordsiden ved pillen mellem første og andet fag. 1882 skulle den afrenses for oliemaling.⁷³ Ved istandsættelsen 2014–15 blev den flyttet lidt mod sydvest til sin nuværende plads i skibets nordøsthjørne.

Fig. 33. Døbefont, romansk (s. 4386). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Font, Romanesque*.

Fig. 34. Dåbskande, 1884 (s. 4387). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Baptismal jug, 1884*.

Dåbsfad (fig. 35–37), o. 1550, udført i Nürnberg. Af messing, 56 cm i diameter. I bunden er en drevet udsmykning i form af en medaljon med en fremstilling af Skt. Jørgen i kamp med dragen, omgivet af et bånd med majuskler¹¹⁴ og en bort med skiftevis guirlander hvorover englehoveder og liljeagtige ornamenter. På fanen er to borter med stemplede blade (inderst) og liljer. Bladborten afbrydes foroven af sekundært grave-rede initialer og årstal: »RB AAD 1619« og modstående ved fanens inderkant: »IHS KAD«. Begge indskrifter må være vidnesbyrd om tidligere ejere af fadet.

Fadet, der oprindeligt har været anvendt i verdslig sammenhæng, er af en vidt udbredt type, men motivet af Skt. Jørgen er usædvanligt ligesom de omgivende guirlander med englehoveder. Et beslægtet fad med tilsvarende motiv findes i Venslev (DK Sorø 888). Det er uvist, hvornår det er kommet til kirken, hvor det tidligst er omtalt 1857.³⁸

Dåbskande (fig. 34), 1884,³⁸ af tin, 32 cm høj, med cirkulær fod, urneformet korpus, kort hals

Fig. 35. Dåbsfad, o. 1550 (s. 4387). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – Baptismal dish, c. 1550.

med bred, ombukket munding og hængslet låg med spor efter afbrækket lågknop. Svungen hank.

†Korgitter, omtalt 1589 af biskop Jacob Madsen (»Traller for Choret«) (jf. †prædikestol ndf.).³

Prædikestol (fig. 38), 1865.²⁴ Af fyrretræ.²⁴ Den syvkantede kurv, der ved en spinkel rundstav er delt i storstykke og frise, har seks fag med profilerede storfyldinger hvorover frisefyldinger. Den

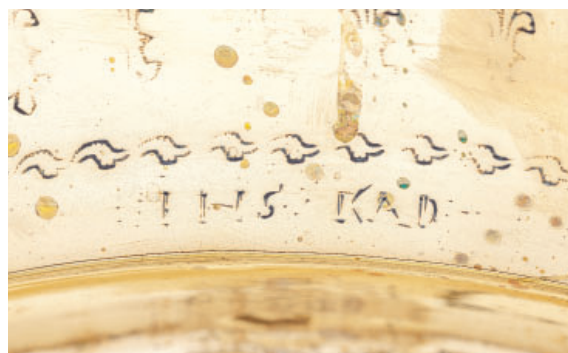

Fig. 36–37. Initialer og årstal på dåbsfadet (s. 4387). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – Initials and date on the baptismal dish.

hviler på et hulkelprofileret postament og afsluttes foroven af en hulkelprofileret kronliste med flad dækplade.

Under kurven er en lav, svejftet underbaldakin samt en ottekantet bæresøjle med fyldingsskaff og hulkelprofileret fod. Opgangen er en let svungen trappe med balustergelænder afsluttet af ottekantede mæglere med drejet knop. Døren, der udgør kurvens syvende fag, har stor- og frisefelt adskilt af rundstav som de øvrige, men er bredere end disse.

Prædikestolens rammeværk er malet 1929 af Niels Lindberg; det er mørkebrunt med grønne, røde og forgylde profiler. Samtidig blev kurvens storfelter forsynet med påsømmede plader med evangelistmalerier, udført af Viggo Madsen.¹¹⁵ Evangelisterne er vist stående på en grund af grønt græs med blå baggrund, og i frisefelterne er deres navne anført med forgylde versaler på sort bund. Fra opgangen ses: 1) *Mattæus*, i grøn kjortel med en bog i venstre arm. I frisefeltet: »Matth.«. 2) *Markus*, i lysviolet kjortel med hænderne sam-

Fig. 38. Prædikestol, 1865, med malerier af Viggo Madsen 1929 (s. 4388). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Pulpit, 1865, with paintings by Viggo Madsen, 1929.*

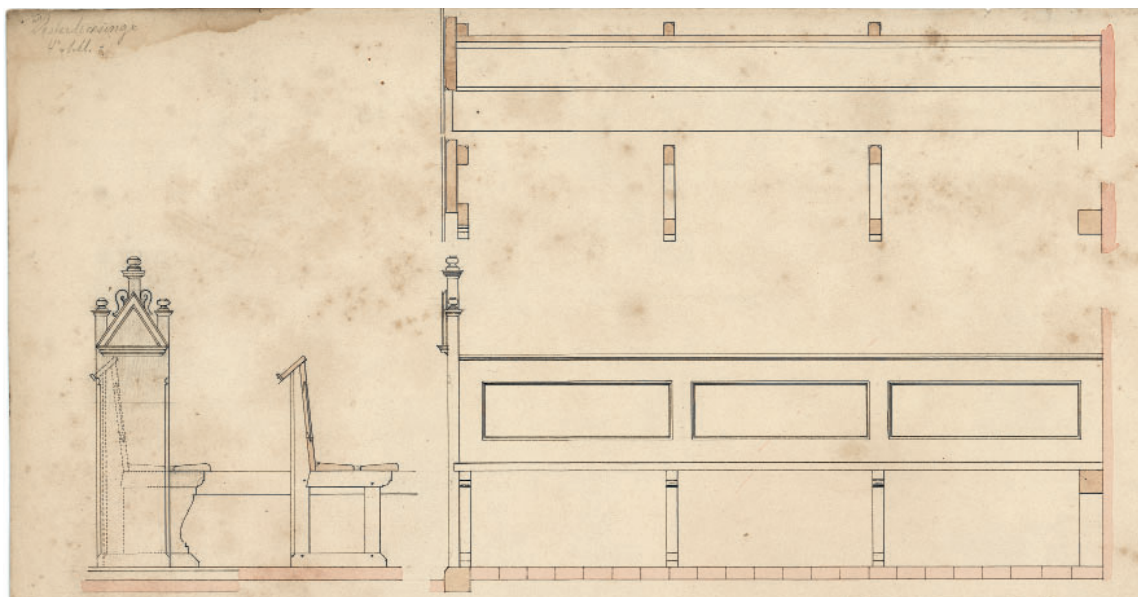

Fig. 39. Stolestader (s. 4390), tegnet af J. Vilh. Petersen 1892. I NM. – *Current pews.*

let om en bogrulle. I frisefeltet: »Marcus«. 3) *Lucas*, i gul kjortel med en bog under højre arm. I frisefeltet: »Lucas«. 4) *Johannes*, i rød kjortel og blå kappe med en skriftrulle i højre hånd. I frisefeltet: »Iohannes«. I femte og sjette fag er felterne sorte. På dørens storfelt står femte vers af Grundtvigs salme *I dag på apostolisk vis*,¹¹⁶ og i frisefeltet er gyldne blade på rød og sort bund.

Prædikestolen blev oprindeligt opsat i sydsiden ved pillen mellem første og andet fag (jf. fig. 12g).¹¹⁷ 1892 blev den flyttet til sin nuværende plads ved pillen mellem andet og tredje fag.

†*Prædikestole*. 1) Slutningen af 1500-tallet, omtalt 1589 af biskop Jacob Madsen: »Ny Prædikestoel for offuer Choret«,³ dvs. en lektorieprædikestoel opsat på et pulpitur foran koret i sammenhæng med †korgitteret (ovf.). 1670 blev der købt jern til at sammenbinde prædikestolen (denne eller en †efterfølger), der var skilt ad.⁴⁴

2) Uvis datering, omtalt 1865 som 'plump og gammel'.²⁴ Stolen var opsat i sydsiden 'midt i kirken', dvs. på vestsiden af pillen mellem andet og tredje fag.¹¹⁸ Den var egetræsmalet og hvilede på en muret fod.⁵¹

Stolestader (jf. fig. 17 og 41), 1892, tegnet af J. Vilh. Petersen (fig. 39).¹¹⁹ Endegavlene, 117 cm høje, er glatte med affasede hjørner og trekantet,

profileret afslutning over gesims. Benene er ud-savede med svejftet profil, og ryggene har profile-rede fyldinger. Stolene er opstillet i to rækker med 15 stole i hver. 2014 er de malet grønne med forgyldte detaljer ved konservator Bent Jacobsen.¹²⁰

1893 blev stolestaderne øst for prædikestolen ombygget til vendestole med sæde på begge sider af ryglænene (jf. fig. 41) og malet i en lysere brun farve end alterrammen.⁵¹ 1903 blev de malet med egetræsfarve.⁵¹ Oprindeligt var det trekantede gavlstykke ledsaget af tre profilerede konsoller med drejede kugler (jf. fig. 16 og 39); de blev delvist afsavet ved en istandsættelse 1929, og samtidig blev stolestaderne farvesat med sorte gavle med rødmarmerede gavlfelter og forgyldte profiler samt rødmarmerede ryglæn med sorte profiler; såvel beskæring som farvesætning skete efter forslag af Joakim Skovgaard og Viggo Madsen.¹²¹ Malerarbejdet blev udført af malermester Harald Madsen.¹²² 2014 blev stolestadernes sæder gjort bredere, gavlenes konsoller blev afskåret, de forreste stolestader blev fjernet og afstanden mellem de øvrige øget.¹²³

†*Stolestader*. 1) Uvis datering, omtalt 1671 og 1674, da de blev repareret.⁴⁴

2) Antagelig første halvdel af 1800-tallet, hvor stolestaderne blev fornyet eller i det mindste

stærkt ombygget.¹²⁴ Det kan være sket 1843, da stolene blev 'repareret overalt' og forsynet med døre.²⁴ Da prædikestolen 1865 blev opsat længere mod øst (jf. ovf.) tilføjedes en ekstra stol i rækken på dens hidtidige plads.²⁴ 1862 var der 59 stolestader i kirken, og heraf havde de to nærmest koret lukkede ryglæn, mens de øvrige havde åbne rygge.⁵¹ Stolestaderne blev nedtaget 1892.

†*Præste- og degnestole*. 1) 1589 omtales en degnestol; den blev beskrevet som 'lille'.³ Den kan have været fra senmiddelalderen. 2) Omtalt 1862,⁵¹ en præste- og en degnestol indrettet på hver sin side af alteret. Degnestolens gulv blev omlagt 1829.³⁶ 3) 1892/93, en præste- og en degnestol, indrettet bag panelvæggene, der flankerede alteret (s. 4379).⁸⁰ 1894 blev de møbleret med to *armstole* af brunlakeret træ med glat kopstykke og tværstiver, buede armlæn og drejede forben; sædet har nyere polstring af rødt, uldent stof.¹²⁵ Stolene er nu hensat på loftet. I degnestolen opsattes desuden en pult, som ligeledes opbevares på loftet.⁵¹

18 *løse stole*, anskaffet 2014/15, Børge Mogenssen (BM 1), fra Bernstorffsminde Møbelfabrik, af eg med flettet sæde, er opstillet i koret, ved døbefonten og ved orglet.

28 (†)*løse stole*, 1954,²⁶ af lakeret bøg med glat kopstykke og lige ben hvorimellem tre stivere. Sædet er uden polstring. En stol står i våbenhuset, de øvrige er hensat på loftet.

To *bænke*, 1892, svarende til stolestaderne, står ved våbenhusets vestvæg.

†*Skab*, muligvis senmiddelalderligt, omtalt 1589.³ Under Karl Gustav-krigene blev skabet, der blev brugt til opbevaring af altersæt og tekstiler, 'helt skamferet på låse og låger af landets fjender'.²⁹

Pengebøsser. 1) (Fig. 40), 1893/94,³⁸ af metal, 36,5 cm høj, med låge med to låse i forsiden og fladt, forsænket låg med pengerille. Malet i samme grønne farve som stolestaderne og opsat på bagsiden af stoleryggen ved udgangen til våbenhuset.

2-3) 1893/94,³⁸ af messing, 15 cm høje, keglestubformede med fodplade og løst låg med pengerille. Opsat på skibets sydvæg på hver side af døren til våbenhuset.

†*Pengebøsse*, omtalt 1857, af messing.³⁸

†*Pengetavle*, omtalt 1857;³⁸ kasseret i begyndelsen af 1900-tallet.¹²⁶

Dørfloje. Udvendige. 1) (Jf. fig. 14), 1892/94,¹²⁷ to gitterlåger af sortmalet støbejern, indsat i indgangen i våbenhuset inden for nr. 3. Lågerne har rammeværk af fladjern afsluttet med liljespyd og udfyldes af rundstave med kugler foroven.

2) Anden halvdel af 1900-tallet, fladbuet med to gange fire fyldinger og messinggreb. Ydersiden er malet grøn, indersiden grå. I trappehuset (jf. fig. 10).

3) (Jf. fig. 14), 1977, udført efter tegning af M. Bohn-Jespersen af snedkermester Svend Lehman, Jordløse,³⁹ en dobbeltfløj af lakeret eg hvorover vindue i fladbuet gerigt. På ydersiden har hver fløj to påsatte, højrektangulære fyldinger; på indersiden danner rammeværk 2×3 fyldinger på hver fløj. Genanvendt dørgræb af messing. I våbenhuset.

Indvendig dørfloj (jf. fig. 14), 1892/93, fladbuet dobbeltfløj med 2×5 stærkt profilerede fyldinger på hver fløj, skiftevis rektangulære og kvadratiske, i glat gerigt. Dørgræb af messing fra 1929, vistnok udført hos kunstsmed Knud Eibye, Odense.¹²⁸ Mellem skib og våbenhus.

†*Udvendig dørfloj*, senmiddelalderlig, omtalt 1743, 1755 og 1762, med indskrift med 'store jern

Fig. 40. Pengebøsse, 1893/94 (s. 4391). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Money box*, 1893/94.

bogstaver i munkestil', dvs. smedede minuskler: »Ave Maria gracia plena hec Andreas [s]mit or(ate) pro [nobis]« (Hil dig, Maria, fuld af nåde. Dette (gjorde) Anders smed. Bed for (os)).¹²⁹ Døren sad som indgangsdør i $\dagger$ våbenhuset (s. 4363).

$\dagger$ *Pulpitur*, 1586, med årstal »1586« og indskrift: »Do var Her Peter L. P.« (da var Hr. Peter (dvs. Peder Lauritsen Foul) Loci Pastor (stedets præst)).¹³⁰ Pulpituret var opsat ved vestvæggen.

$\dagger$ *Orgelpulpitur*, 1893, efter tegning af J. Vilh. Petersen,⁸⁰ opsat samme sted som det forrige. Pulpituret hvilede på to facetterede piller med profilkapitæler og havde brystning af drejede balustre mellem mæglere med profilkapitæler samt postament med tandsnit og volutknægte. Øverst en profileret håndliste. Opgangen var ad en svungen trappe med balustergelænder i sydvesthjørnet.¹³¹ Pulpituret var formentlig oprindeligt egetræsmalet. 1929 blev det malet mørkebrunt med grågrønne og forgyldte detaljer af Niels Lindberg.¹³²

Det blev nedtaget 1997 ved anskaffelsen af det nuværende orgel og henlagt på loftet.¹³³

Orgel (jf. fig. 41), 1966, med 20 stemmer, to manualer og pedal. Bygget af Conrad Christiansen, Bagsværd, efter tegning af arkitekt E. Zeuthen Nielsen, til Humlebæk Kirke (*DK Frborg* 856), med genbrug af enkelte registre fra Humlebæk Kirkes $\dagger$ orgel, bygget 1928 af I. Starup & Søn, København. Istandsæt og ombygget 1986 af Gunnar Fabricius Husted, Fredensborg, hvorved orglets to tungestemmer blev udskiftet. Flyttet til Vester Hæsing 1997 af samme. Disposition: Hovedværk: Principal 8', Rørfløjte 8', Oktav 4', Spidsfløjte 4', Rørquint $2\frac{2}{3}'$, Blokfløjte 2', Mixtur 3-4 kor. Brystværk: Spidsgambe 8', Gedakt 8', Rørfløjte 4', Principal 2', Nasat $1\frac{1}{3}'$, Scharf 2 kor, Krumhorn 8', Tremulant. Pedal: Subbas 16', Oktav 8', Gedakt 8', Oktav 4', Waldfløjte 2', Fagot 16'. Manualomfang: C-g³: Pedalomfang C-f¹. Koblinger: II/I, I/P, II/P. Trinbetjente døre for

Fig. 41. Indre set mod vest. Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Interior looking west.*

BV. Facaden står i blank eg. Opstillet på gulv i tårnrum med østvendt facade og spillebord.

†*Orgel*, 1893, med seks stemmer, bygget af Frederik Nielsen, Aarhus, skænket af Preben Charles Bille-Brahe-Selby.¹³⁴ Disposition (C-f³): Bordun 16 F, Principal 8 F, Gedakt 8 F, Fugara 8 F, Octav 4 F, Octav 2 F. Kobling M+M 4', kollektiver. Mekanisk aktion, keglevindlade. På *†pulpitur* i tårnrummet med østvendt facade og spillebord mod syd. Formentlig 1926 blev orglet ombygget af Eggert Froberg, Odense,²⁶ blandt andet med tilføjelse af svelle for hele orglet samt omdisponeret, hvorved Octav 2 F blev ændret til en Quinte 2²/₃.¹³⁵ (†)*Orgelfacaden*, i nygotisk stil, var tredelt med spidsbuede pibefelter med stavværksrosetter i sviklerne under en profileret gesims. Den var formentlig oprindeligt egetræsmalet; 1929 blev den malet brun med røde og grønne detaljer samt forgyldning af Niels Lindberg.⁷⁰ Den opbevares på loftet.

Salmenummertavler (jf. fig. 17), antagelig o. 1930,²⁶ med profileret ramme og stifter til ophæng af cifre. Tavlerne er sortmalede med forgyldt profil, cifrene er af hvidlakeret blik. Fem tavler hænger i kirken, to tilsvarende med frakturindskrift »Daab« og »Nadver« er hensat ved orglet.

†*Salmenummertavler*. 1) Omtalt 1857.³⁸ 2) (Jf. fig. 16), o. 1870/80,¹³⁶ seks rektangulære tavler til skydenumre. Tavlerne havde mørk frakturindskrift på lys bund (»Før Prædiken« og »Efter Prædiken«) samt mørke cifre.

Præsterækketavler. 1) (Fig. 42), formentlig 1880'erne, af eg, 115×77 cm, i historiserende stil. Storfeltet flankeres af pilastre med joniske kapitæler og postamenter med firbladede rosetter; på skafterne er frugtklaser ophængt i bånd. Fodliste og gesims er prydet med tandsnit, og tavlen afsluttes foroven af en medaljon med relief af Vester Hæsing Kirke (før restaureringen 1891–93), flankeret af akantusornamenter. Rammen står i blank eg; selve tavlen er sortmalet og har indskrift med hvid fraktur samt røde og blå initialer over »Præsterne i Vesterhæsing og Sandholts-Lyndelse siden Reformationen«, begyndende med »Hr. Niels« i 1500-tallet og afsluttet med »Carl Emil Skjerbek, 1895–1925«, hvis navn er anført med lidt spinklere typer end de øvrige. Tavlen er renoveret 2000.¹³⁷ Den hænger på våbenhusets vestvæg.

Fig. 42. Præsterækketavle nr. 1, formentlig 1880'erne (s. 4393). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Parson list board no. 1, presumably from the 1880s.*

2) Muligvis o. 1930, af træ, med profileret, tagformet afslutning. Rammen står i blank eg, selve tavlen er sortmalet og har indskrift med forgyldt og hvid fraktur. Ophængt på våbenhusets vestvæg.

Kirkestævnetavle (fig. 43), antagelig anden halvdel af 1700-tallet, af træ, 32×20 cm, med svejftet overkant og liggende, spidssovalt hul til ophæng. Sortmalet med indskrift med hvid fraktur: »Lyses til Kirkestævne«. I våbenhuset.

Malerier. *Livets Træ*, 2017, udført af Dan Hansen, Vester Hæsing; signeret forneden med hvidt: »DAN 17«. To malerier i olie på lærred, udført i klare blå, grønne, violette og gule farver med motiver fra Skabelsen.¹³⁸ Ophængt i tårnarkaden.

Skulptur (jf. fig. 41). *Livets Dans*, 2020, udført af Niels Christian Olesen, Skagen, skænket testamenterisk af Hans Jensen, Vester Hæsing (1937–2014).¹³⁹ Af messing og glas, 196 cm høj. Et kors med et hjerte foroven og en tværstang forneden

Fig. 43. Kirkestævnnetavle, antagelig anden halvdel af 1700-tallet (s. 4393). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – Parish meeting board, presumably from the second half of the 1700s.

(et anker) som symbol på Tro, håb og kærlighed. Under korsets tværarm er to svævende skikkelser, og på tværstangen er 2×7 lysholdere. Skulpturen står i sydsiden ved pillen mellem første og andet fag.

Lampetter, (jf. fig. 17 og 41), 1926–27, tegnet af Viggo Madsen, udført hos F.W. Doberck & Søn, København.³⁹ Af messing, omfattende fire trearmede lampetter i koret og 12 i skibet samt fire enarmede i tårnrummet og to i våbenhuset.¹⁴⁰

†*Lighåre*, antagelig 1700-tallet, omtalt 1857³⁸ og formentlig kasseret 1879/80.¹⁴¹

Jordpåkastelsesspade (fig. 44), 1816, skænket af sognepræst Peter Kryssing Westergaard. Den 62 cm lange spade har rundt skaft af sortmalet træ med proffillinjer. Bladet er af jern og har fordybet indskrift i form af initialer og årstal: »PKW 1816«. Derunder er cirkulært mærke med bogstaverne »ELS«, formentlig for smed Erik Larsen, Øster Hæsing.¹⁴² En lignende spade findes i Hillerslev (s. 4327). I kapellet.

Klokke (fig. 45), 1864, støbt af Gamst & Lunds Efterfølgere (P. J. Winstrup og Victor Gamél), København, af †klokke nr. 6, bekostet af Henrik Bille-Brahe. 109 cm i diameter. Om halsen er en frise af palmetter og derunder en indskrift med versaler, der fortsættes på legemet: »Aar 1864 af Gamst & Lunds Efterfølgere i Kjøbenhavn har/hans excellence geheimeconferentsraad kammerherre greve H: Bille Brahe til Grevskabet Brahesminde ladet denne kirkeklokke omstøbe«.

Klokken hænger i en slyngebom, formentlig fra 1934, hvor den blev repareret og omhængt efter tilbud af August Nielsen, Roslev.¹⁴³

†*Klokker*. 1–2) Omtalt 1589; i tårnet.³ Mindst den ene af de to blev omstøbt til nr. 3 (jf. indskrift på nr. 4). 3) En ukendt klokke, som 1715 blev omstøbt til nr. 4 (jf. indskrift på denne). 4) 1715, støbt af Friderich Holtzmann, København,

Fig. 44. Jordpåkastelsesspade, 1816, skænket af sognepræst Peter Kryssing Westergaard (s. 4394). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – Funeral shovel, 1816, donated by the parson Peter Kryssing Westergaard.

Fig. 45. Klokke, 1864, støbt af Gamst & Lunds Efterfølgere (P.J. Winstrup og Victor Gamél), København, bekostet af Henrik Bille-Brahe (s. 4394). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – Bell, 1864, cast by Gamst & Lunds Efterfølgere (P.J. Winstrup and Victor Gamél), Copenhagen, paid for by Henrik Bille-Brahe.

på bekostning af kirkeejer Christian Corfitz Rosenkrantz til Damsbo, af en ældre klokke (nr. 3). Om klokkens hals var en støberindskrift: »Fecit Friderich Holtzman gloria in excelsis Deo« (Friderich Holtzmann gjorde (mig) ære være Gud i det høje).⁵⁴ På den ene side af legemet var giverindskrift: »Anno 1715 Lod ærlig og Velbyrdig Christian Corfitz Rosencrantz til Damsboe, Wester-Hæsinge Kirkes Patron Denne Klocke anden gang omstøbe og da var Her. Niels Nykierch Sogne Præst her ved stædet«. På den anden side var et vers: »Patronens Nidkjerhed for Guds Navns store Ære,/ skal denne Menighed ja Klok og Kirke bære,/ Sit Sandheds Vidne om; thi han

nu anden Gang/ har viset sig saa from, at bedre Klokkens Klang,/ selv er jeg dum, dog kan jeg Folk om kirkegang paa minde,/ jeg kalder dem til Herrens Huus og bolig, hvor de finde/ det trøstelige Livsens Ord, en Vei til Fryd/ derom erindres de, saa tidt som høres kand min Lyd«. ¹⁴⁴ 1847 blev klokken omstøbt til nr. 5.

5) 1847, støbt af M. P. Allerup, Odense, af godset fra nr. 4.²⁴ Klokken vejede 45 lispund, 2 pund. Den blev mellem 1847 og 1864 omstøbt til nr. 6.

6) 1847/1864, støbt af M. P. Allerup, Odense, af nr. 5.¹⁴⁵ Klokken blev ødelagt ved ringningen i anledning af Frederik VII's død og omstøbt til den nuværende klokke.¹⁴⁶

Fig. 46. Mindetavle nr. 1, antagelig o. 1892, over sognepræst Claus Henrik Becher (†1862) og hustru Cathrine Marie Sophie Becher (†1847) (s. 4396). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Memorial tablet no. 1, presumably c. 1892, of the parson Claus Henrik Becher (†1862) and his wife Cathrine Marie Sophie Becher (†1847).*

GRAVMINDER

I kirken findes to mindetavler fra slutningen af 1800-tallet, to gravsten over præster fra anden halvdel af 1700-tallet og tre kirkegårdsmonumenter fra begyndelsen af 1800-tallet.

Mindetavler. 1) (Fig. 46), antagelig o. 1892,¹⁴⁷ over Claus Henrik Becher, *3. dec. 1782, præst for Vester Hæsing og Sandholts Lyndelse menigheder i 39 år, †16. juli 1862, og hustru Cathrine Marie Sophie Becher, f. Bredsdorf (Bredsdorff), *22. juli 1787, †26. febr. 1847. Efter personalia et skriftsted (Sl. 4,9).

Fladbuet tavle af hvidt marmor, 43×31 cm, med indskrift med fordybet antikva med spor af forgyldning. Indmuret i våbenhusets sydvæg, øst for døren.

2) (Fig. 47), antagelig o. 1892,¹⁴⁸ over Carl Heide, *13. nov. 1825, †11. sept. 1856.

Tavle af hvidt marmor, 62×41 cm, med indskrift med fordybede, forgyldte versaler. Indmuret i våbenhusets sydvæg, vest for døren.

Gravsten. 1) (Fig. 48), o. 1765, over Niels Nykierch (Nykirk), provst i Sallinge Hrd. i 34 år og sognepræst i 55 år, *10. dec. 1680, †19. juni 1765. Af indskriften fremgår, at stenen er lagt af afdødes brorsøn Christen Lyngbye.

Liggesten af grå kalksten, 195×74 cm, med indskrift med reliefversaler (navne med kursiverede versaler) i forsænkede bånd. Indskriften indledes med et vers: »Graven tier/ steenen tæller/ ieg dækker en død/ her hviler en træ, / ieg har i mit skiød/ en aldrende mæt/ en fader, en hyrde/ en proust og en præst,/ der endte sin byrde/ for alle mands giæst/ det er den her under begravede/ Guds mand«, og efter personalia er hædrende omtale. I de øvre hjørner er udsparede felter med relief af palmegren (tv.) og laurbær, og i det forsænkede fodfelt er en kartouche med et alter med to bøger, flankeret af rosetter.

Stenen lå oprindeligt i korets nordside.¹⁴⁹ 1892 blev den indmuret i våbenhusets østvæg syd for døren (jf. fig. 14).

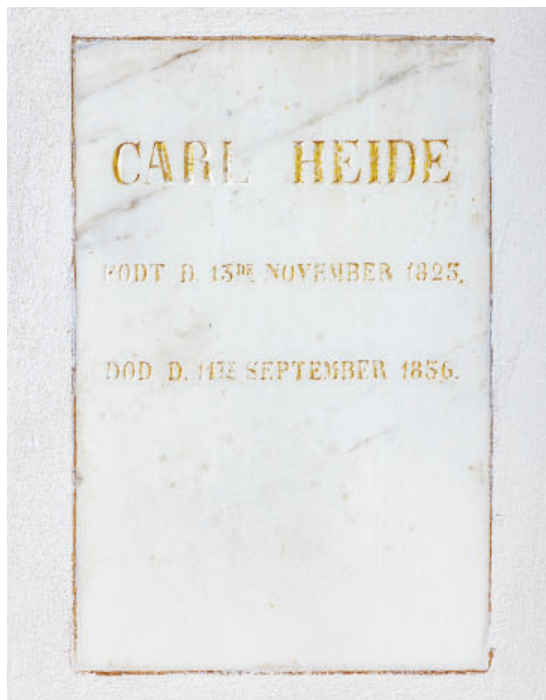

Fig. 47. Mindetavle nr. 2, antagelig o. 1892, over Carl Heide (†1856) (s. 4396). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *Memorial tablet no. 2, presumably c. 1892, of Carl Heide (†1856).*

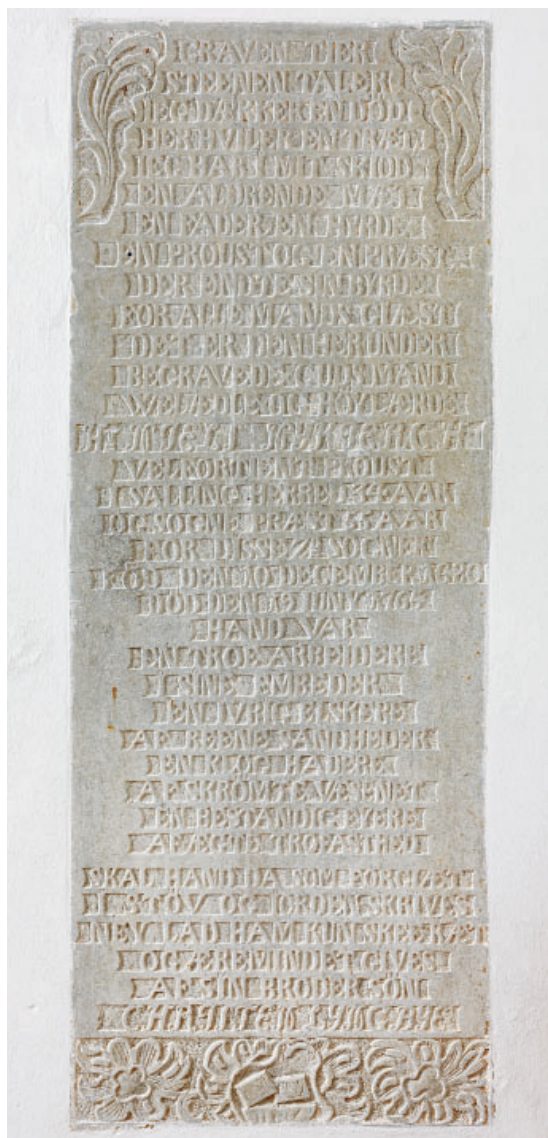

Fig. 48. Gravsten nr. 1, o. 1765, over sognepræst og provst Niels Nykirk (†1765) (s. 4396). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – Tombstone no. 1, c. 1765, of the parson and dean Niels Nykirk (†1765).

2) (Fig. 49), o. 1778, over Iacob Christian (Jacob Christiansen)¹⁵⁰ Nørager, *15. dec. 1729, kaldet til sognepræst for »Ulse og Braabye meenigheder udi Sielland« (dvs. Ulse og Freerslev, Præstø Amt) 1. maj 1755 og var der i ti år og tre måneder, blev forflyttet 1. aug. 1765 til Vester Hæsing og Sandholts Lyndelse menigheder på Fyn, hvor han var i 13 år og 3 måneder, †24. sept. 1778, »efterladende

mig« Magdalena Susanna (Magdalene Susanne) Nørager, f. Kallager, med syv børn, en søn og seks døtre, foruden fire sønner, som er døde før ham, hvoraf de to ligger begravet i Ulse, og de to her hos ham;¹⁵¹ »ieg M. S. Nørager er fød d. 9 marti 1738, død d. □ forventende alle en glad opstandelse«.

Liggesten af lysegråt og rødligt marmor, 145×92 cm, med indskrift med fordybede versaler. Den lå oprindeligt i korets sydside.¹⁴⁹ 1892 blev den indmuret i våbenhusets østvæg nord for døren.

1589 omtaler biskop Jacob Madsen »En stor Kieller, Erik Rud, Frue Anne oc andre ligger vdj«,¹⁵² dvs. en *†gravkrypt*. Krypten omtales ikke i andre kilder, og den er ikke påtruffet i forbindelse med udgravningerne i kirken 2014-15 (s. 4356). 1813 blev det indberettet, at der hverken var »ejendomsbegravelser eller kapeller« i kirken.¹⁵³ Sandsynligvis er der tale om en beskrivelse af gravkrypten i Sandholts Lyndelse Kirke (jf. også s. 4356 og 4367).

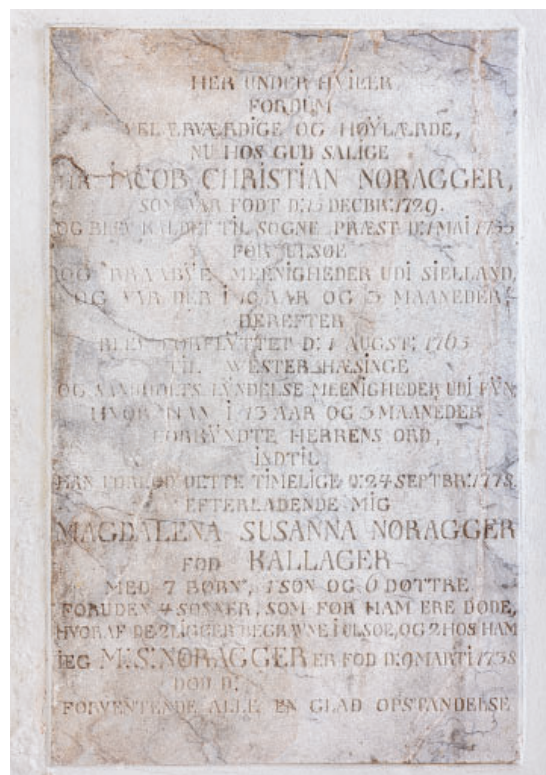

Fig. 49. Gravsten nr. 2, o. 1778, over sognepræst Jacob Christiansen Nørager (†1778) (s. 4397). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – Tombstone no. 2, c. 1778, of the parson Jacob Christiansen Nørager (†1778).

Fig. 50. Kirkegårdsmonument nr. 1, o. 1801, over forvalter på Søbo Hans Lund (†1801) (s. 4398). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – Churchyard monument no. 1, c. 1801, of the estate manager of Søbo, Hans Lund (†1801).

En $\dagger$ muret begravelse i korets nordside mellem alteret og nordmuren blev påtruffet ved afgravning i kirken 2014 (jf. s. 4356).²⁰ Der kan være tale om en præstebegravelse (jf. gravsten nr. 1 ovf.).

Kirkegårdsmonument nr. 1 (Fig. 50), o. 1801, over Hans Lund, fordum kandidat i teologi og forvalter på Søbo, *31. jan. 1726 på Orelund, g.m. Dorothea Margretha Grooth (Dorothea Margaretha Groth)¹⁵⁴ i 32 år, †27. dec. 1801 i Vester Hæsingeløkke i sit 76. år. Efter personalia en hædrende omtale.

Liggesten af rød sandsten, 141×79 cm, med indskrift med fordybet kursiv. Over og under indskriften er spor efter et cirkulært $\dagger$ ornament, formentlig rosetter af hvidt marmor (jf. nr. 2). Stenen lå oprindeligt på kirkegården. 1886 lå den

i $\dagger$ våbenhusets gulv sammen med nr. 2-3;¹⁴⁹ 1892 blev de indmuret i våbenhusets nordvæg.

2) (Fig. 51), o. 1816, over Dorothea Margretha Grooth (Dorothea Margaretha Groth), enke efter forvalter Hans Lund, *8. juli 1733 i Aabenraa, gift i 32 år, †11. juli 1816. Efter indskriften en opbyggelig sentens.

Liggesten af rød sandsten, 143×77 cm, med indskrift med fordybet kursiv. Over og under indskriften er en indfældet roset af hvidt marmor. Stenen lå oprindeligt på kirkegården.⁵³ 1886 lå den i $\dagger$ våbenhusets gulv sammen med nr. 1 og 3;¹⁴⁹ 1892 blev de indmuret i våbenhusets nordvæg.

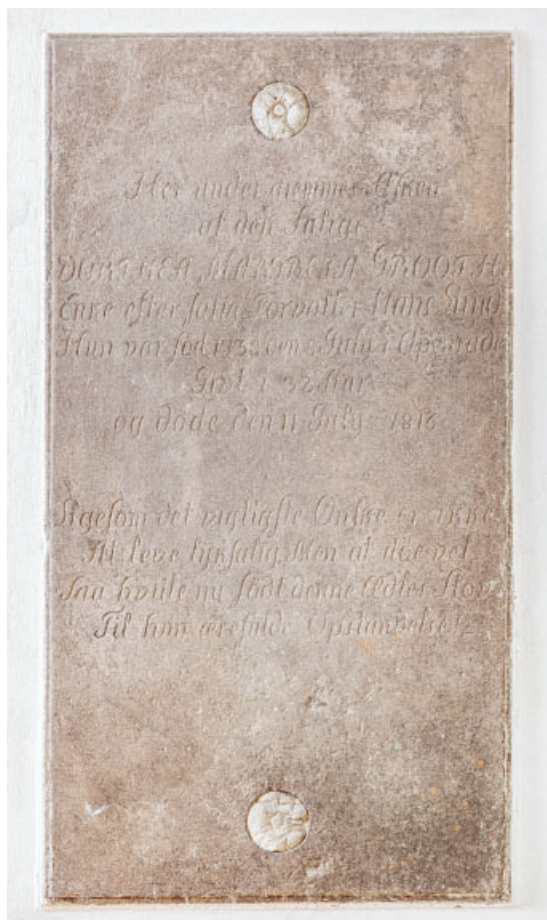

Fig. 51. Kirkegårdsmonument nr. 2, o. 1816, over Dorothea Margaretha Grooth, enke efter forvalter Hans Lund (†1816) (s. 4398). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – Churchyard monument no. 2, c. 1816, of Dorothea Margaretha Grooth, widow of the estate manager Hans Lund (†1816).

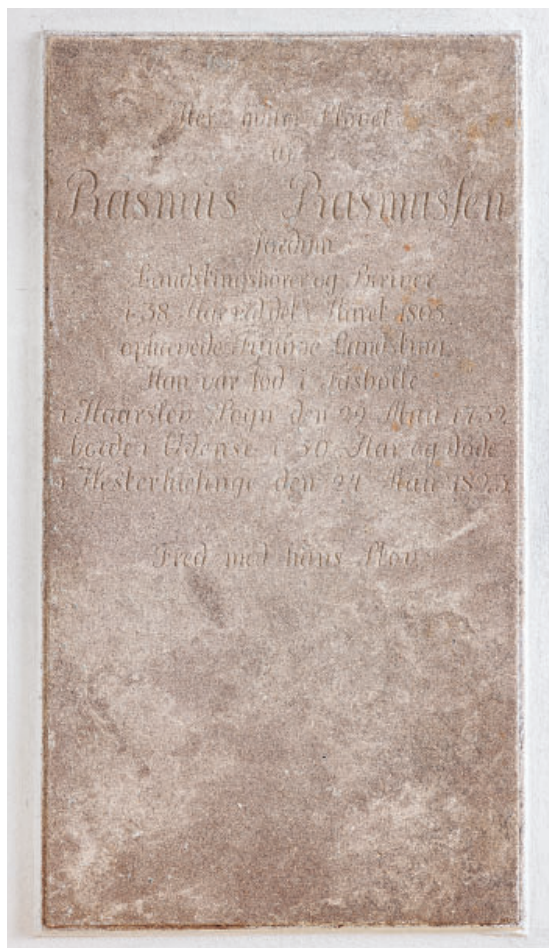

Fig. 52. Kirkegårdsmonument nr. 3, o. 1823, over landstingshører og skriver ved Fynbo Landsting Rasmus Rasmussen (†1823) (s. 4399). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – Churchyard monument no. 3, c. 1823, of the clerk of the Fynbo Landsting, Rasmus Rasmussen (†1823).

3) (Fig. 52), o. 1823, over Rasmus Rasmussen, landstingshører og skriver i 38 år ved det i året 1805 ophævede Fynbo Landsting, *29. maj 1732 i Fasbølle i Hårslev Sogn, boede i Odense i 50 år, †24. maj 1823 i Vester Hæsinge.

Liggesten af rød sandsten, 143×76 cm, med indskrift med fordybet kursiv. Stenen lå oprindeligt på kirkegården.⁵³ 1886 lå den i tvåbenhusets gulv sammen med nr. 1-2;⁴⁶ 1892 blev de indmuret i våbenhusets nordvæg.

4) (Fig. 53), antagelig o. 1874, over Hans Petersen Skytte, *13. maj 1793 i Vester Hæsinge, †22. jan. 1831 sammesteds, og Niels Petersen Skytte

*24. aug. 1800 i Vester Hæsinge, †28. sept. 1847 sammesteds samt Karen Skytte, f. Rasmussen, *5. febr. 1801 i Nybølle, †5. febr. 1874 i Vester Hæsinge. Monumentet er rejst af børn af afdøde.

Cippuslignende, firesidet monument af grå sandsten med indfældede tavler og ornamenter af hvidt marmor og biskuit, ca. 200 cm højt. Monumentet hviler på et hulkelfileret postament i to afsæt og er kronet af et nedfældet kors. På de tre sider er rundbuede, profilerede felter med indfældede tavler med indskrift med fordybet antikva; under tavlerne er et indfældet håndtryk og over dem et påsat englehoved. På monumentets bagside er indskrift med fordybet antikva: »Dette Minde reistes af taknemlige Børn«. Gravstedet nord for koret (jf. fig. 56) er indhegnet af et gitter af sortmalet støbejern.

Fig. 53. Kirkegårdsmonument nr. 4, antagelig o. 1874, over Hans Petersen Skytte (†1831), Niels Petersen Skytte (†1847) og Karen Skytte (†1874) (s. 4399). Foto Arnold Mikkelsen 2024. – Churchyard monument no. 4, presumably c. 1874, of Hans Petersen Skytte (†1831), Niels Petersen Skytte (†1847), and Karen Skytte (†1874).

Fig. 54. Kirken set fra sydøst, før 1890. I Vester Hæsing-Sandholts Lyndelse Arkiv. –
The church seen from the south east, before 1890.

KILDER OG HENVISNINGER

Nedenfor er anført en oversigt over arkivalier eller utrykte kilder og litteratur anvendt i beskrivelsen af Vester Hæsing Kirke. For en oversigt over arkivalier og litteratur samt forkortelser anvendt i Svendborg Amt i almindelighed jf. også s. 59 ff. Henvisninger til Danmarks Kirker, Kbh. 1933-, er angivet som *DK*, efterfulgt af betegnelsen på det pågældende amt; referencer inden for Svendborg Amt har dog kun sideangivelse.

Arkivalier. Rigsarkivet, København (RAK). *Reviderede Regnskaber, Kirkeregnskaber.* Regnskaber Fyn 1662-1837. 4. Nyborg Provsti Salling Herred 1662-71 (*Rev. rgsk. Rgsk. Fyn. 4.*). – 5. Nyborg Provsti Gudme, Sunds, Salling, Ærø og Als Herreder 1671-74 (*Rev. rgsk. Rgsk. Fyn. 5.*).

Rigsarkivet, Odense (RAO). *Fyns bispearkiv:* Synsforretninger over kirker med uddrag af regnskab 1631-35 (*Bispeark. Synsforretninger med uddrag af regnskab*). – Indberetninger om kirkernes tilstand og indkomster 1664-78 (*Bispeark. Indb. om kirkernes tilstand*). – Synsforretninger over kirker 1718-35 (*Bispeark. Syn over kirker*). – Salling Herreds breve 1539-1805, 1805-1968 (*Bispeark. Salling Hrds. breve*). – Indberetninger om kirkeejere og patronatsret 1695-1786 (*Bispeark. Indb. om kirkeejere*). – Visitatsprotokol 1732-1803, 1835-

96 (*Bispeark. Visitatsprot.*). – Indberetninger om kirker og kirkegårde 1812-43 (*Bispeark. Indb. om kirker og kirkegårde*). – Synsforretninger over kirker og præstegårde 1872-98 (*Bispeark. Syn over kirker og præstegårde*). – Sunds og Salling Herreder 1853-67. *Svendborg*

Fig. 55. Kirken gengivet i biskop Jacob Madsens visitatsbog 1588-1604. I RAO. – The church as shown in Bishop Jacob Madsen's Book of Visitations, 1588-1604.

Fig. 56. Kirken set fra nordøst, o. 1900. I Vester Hæsinge-Sandholts Lyndelse Arkiv. – *The church seen from the north east, c. 1900.*

Amtsprovsti: Synsprotokol for Sunds og Sallinge herreder 1824-39 (*Svendborg Amtsprövsti. Synsprot.*). *Sallinge Herreds provstiarkiv:* Breve fra biskop, amtmænd, stiftøvrighed, guvernør og amtsprovst 1683-1824. – Forskelligt 1712-1821 (*Provstiark. Forskelligt*). – Sager vedr. de enkelte sogne 1851-1909. 9. Vester Hæsinge-Sandholts Lyndelse 1851-1912. – Returnerede cirkulærer 1851-64 m.m. (*Provstiark. Returnerede cirkulærer*). – Synsprotokol for kirker og præstegårde 1915-75. *Vester Hæsinge Sogn:* Regnskabsbog 1617-73 (*Sogneark. Rgsk.*). – Kirkeprotokol 1862-1913 (*Sogneark. Kirkeprot.*). *Vester Hæsinge Menighedsråd:* Forhandlingsprotokol 1904-85 (*Menighedsrådsark. Forhandlingsprot.*). – Kirkeprotokol 1926-99 (*Menighedsrådsark. Kirkeprot.*). *Den kgl. bygningsinspektør:* Sager vedr. kirkebygninger på Fyn 1896-1925. *Brahesminde Gods:* 17/12. Dok. vedr. tiender 1737-1893 (*Brahesminde Gods. Dok. vedr. tiender*). – 15/9. Inventarier for alle 4 hovedgårde 1738-1906 (*Brahesminde Gods. Inventarier*). – 17/20. Diverse dok. vedr. tiende 1755-1883 (*Brahesminde Gods. Div. dok.*). – 10/9. Diverse vedr. kirkerne 1761-1914 (*Brahesminde Gods. Div. vedr. kirkerne*). – 10/7. Sager vedr. kirkernes tiendeafløsning 1862-1926

(*Brahesminde Gods. Sager vedr. tiendeafløsning*). *Fyn i almindelighed. Topographica:* 17b. Fyn V. Vester Hæsinge. Breve og dokumenter bl.a. om altertavlen 1892-93 (*Fyn i alm. 17b. Breve og dok.*).

Det Kongelige Bibliotek (KB). Kallske samling. 377. 4°. Kopi af beskrivelse over kirkerne og herregårdene i Fyn og i Langeland, af sognepræsterne til Thuras brug forfattet 1755 (*Kallske saml. 377. 4°. Beskrivelse over kirkerne 1755*). – *Danmarks Kunstbibliotek.* Vester Hæsinge Kirke. Forretningsarkiv: korrespondance 1890-92.

Nationalmuseet (NM). Antikvarisk-Topografisk Arkiv (ATA). Manuskripter: C. T. Engelstoft, *Kirkerne i Fyns Stift (Tillæg til Jacob Madsens Visitatsbog)*. Begyndt 1853 (NM. ATA. Manuskripter. Engelstoft 1853 ff.). *Notebøger:* Søren Abildgaard II, 39 (1762). – Jan Steenberg V, 69 (1955).

Indberetninger: Usigneret og udateret (klokke). – J. B. Löffler 1886 (bygning, inventar, gravminder). – Boesen 1887 (præstegård). – Indberetning 1924 (præstegård). – Kirsten Weber 1955 (inventar, gravminder). Fritz Thode 1985 (alterklæde). – Conny Hansen 2010 (inventar). – Henriette Rensbro 2010 (kirkegård). – Bent Jacobsen

2013 (inventar). – Hans Mikkelsen 2015 (arkæologisk undersøgelse).

Kirkens arkiv. Synsprotokol 2000 ff. (Kirkens arkiv. Synsprot.).

Vester Hæsing-Sandholts Lyndelse Arkiv. A 644. Vester Hæsing Kirke (Vester Hæsing Arkiv. A 644. Vester Hæsing K.).

Tegninger og opmålinger. *Rigsarkivet, Odense (RAO). Fyn i alm. 17b.* Breve og dok.: J. Vilh. Petersen o. 1890 (opmåling af planer og snit af kirken samt forslag til altertavle, stolestader og pulpitur). – Joakim Skovgaard 1892 (skitse til alterparti).

Nationalmuseet (NM). J. Vilh. Petersen o. 1890 (opmåling og forslag til restaurering med planer, snit og facadeopstalter af kirken samt altertavle, stolestader og pulpitur). – D. Rasmussen og E. Mindedal Rasmussen 1926 (plan, snit og facadeopstalter af kapel og toiletbygning). – E. Mindedal Rasmussen 1960 (plan, snit og facadeopstalter af redskabsbygning). – E. Mindedal Rasmussen 1965 (plan og forslag til istandsættelse)

H. P. Knudsen 1965 (situationsplan). – Krogh Madsens Arkitekttegnestue 2009 og 2013 (forslag til indre istandsættelse med planer og snit).

Danmarks Kunstbibliotek. J. Vilh. Petersen o. 1890 (plan, snit og facadeopstalter inden restaureringen).

Litteratur. Marie Kallehauge, »Bidrag til Vester Hæsing kirkes historie«, *Broby Lokalhistorie* 1987, 1–3. – Marie Kallehauge, »Vester Hæsing Kirke«, *Broby Lokalhistorie* 2008, 13–25 (Kallehauge 2008). – »Vester Hæsing Kirke. Restaureringen 2014–2015«, *Broby Lokalhistorie* 2015, 40–43 (Kallehauge, *Vester Hæsing Kirke*, 2015). – Marie Kallehauge, *Vester Hæsing Præstegård 1715–2015. Præste- og kirkeliv i Vester Hæsing-Sandholts Lyndelse sogne*, 2015 (Kallehauge, *Vester Hæsing Præstegård*, 2015).

Historisk indledning ved Rikke Ilsted Kristiansen, kirkens omgivelser og bygning ved Pia Katrine Lindholt, inventar og gravminder ved Rikke Ilsted Kristiansen, heraf dog orgler ved Kristian Lumholdt. Arkivalielæsning ved Ida Marie Bjørlig, Bjørn Westerbeek

Fig. 57. Kirken set fra øst. Foto Arnold Mikkelsen 2024. – *The church seen from the east.*

Fig. 58. Indre set mod øst. I NM. Foto Erik Skov 1974. – Interior looking east.

Dahl, Kathrine Faust Larsen, Selma Bess Hedegaard Møller og Cæcilie H. M. Thomsen m.fl. Oversættelse ved James Sander Manley (engelsk) og Peter Zeeberg (latin). Korrektur ved Anne Frovin. Teknisk og grafisk tilrettelæggelse ved Mogens Vedsø. Redaktionen afsluttet oktober 2024.

¹ »Regnskabsbog over Indtægten af Landehjælpen 1524–26«, *Danske Magazin* IV, 2, 1873, 50.

² L. S. Vedel Simonsen, *Fyens Vilkaar i den saa kaldte Grevens Feide med et Chart over Vålpladsen paa Øxnehjæget*, Kbh. 1813, 101 f.

³ *Biskop Jacob Madsens visitatsbog 1588–1604*, Jens Rasmussen og Anne Riising (udg.), Odense 1995, 247.

⁴ *Danske Kirkelove*, Holger Fr. Rørdam (udg.), I, Kbh. 1883, 398 (nr. 415); *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 3), 48.

⁵ *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 3), 48 og 246 f.

⁶ *Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark, fra Reformationen til Nutiden*, Rigsarkivet (udg.), I, Kbh. 1892, 276.

⁷ *Kronens Skøder I*, 1892 (note 6), 213 f. Måske Kistrup Skovhuse i Øster Hæsing Sogn.

⁸ *Danske Kirkelove*, Holger Fr. Rørdam (udg.), II, Kbh. 1886, 526 (nr. 688).

⁹ *Danske Kirkelove*, Holger Fr. Rørdam (udg.), III, Kbh. 1889, 207 (nr. 190a).

¹⁰ *Kronens Skøder paa afhændet og erhvervet Jordegods i Danmark, fra Reformationen til Nutiden*, Rigsarkivet (udg.), III, Kbh. 1941, 234. Præstens ret blev atter bekræftet 1702; H. F. Rørdam, »Uddrag af Breve i Fyns Bispearkiv«, *Kirkehistoriske Samlinger* V, 3, 1905–07, 507.

¹¹ *Kronens Skøder I*, 1892 (note 6), 201 og 246.

¹² RAO. *Bispeark*. Indb. om kirkeejere; Jesper Thomassen, »Grevskabet Brahesminde patronatskirker«, *Fynske Årbøger* 2006, 55 f.

¹³ RAO. *Brahesminde Gods*. Div. dok.; KB. *Kallske saml.* 377.4°. Beskrivelse over kirkerne 1755; *Thomassen 2006* (note 12), 50 f. Stamhuset ejede desuden kirkerne i Heden (s. 3801), Jordløse, Håstrup og Horne; *Thomassen 2006* (note 12), 51–56.

¹⁴ RAO. *Bispeark*. Salling Hrds. breve; jf. også note 17.

¹⁵ RAO. *Sogneark*. Kirkeprot; *Brahesminde Gods*. Sager vedr. tiendeafløsning.

¹⁶ *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 3), 246 f.

¹⁷ I forbindelse med en strid om, hvorvidt kaldsretten

lå hos Jakob de Bruin til Sandholt, der ejede Sandholts Lyndelse Kirke, eller hos Christian Corfitz Rosenkrantz, der ejede Vester Hæsing Kirke, blev det 1710 bevidnet ved retten, at præst og degn altid havde boet i Vester Hæsing, og at højmesse og aftensang altid var blevet holdt der, mens froprædiken blev holdt i Sandholts Lyndelse; altså måtte sidstnævnte anses for at være anneks og Vester Hæsing for at være hovedsogn; S. Jørgensen, »Et Bidrag til Mag. Morten Casper Wolfburgs Historie«, *Kirkehistoriske Samlinger* IV, 1, 1889-91, 622 f.; »Bidrag til Fyns Stifts Kirkehistorie«, *Kirkehistoriske Samlinger* IV, 6, 792 f.; jf. også KB. *Kallske saml.* 377. 4°. Beskrivelse over kirkerne 1755, hvor det anføres, at Vester Hæsing er hovedsognet.

¹⁸ F. Elle Jensen, »Frivillige menighedsråd i Fyns Stift«, *Kirkehistoriske Samlinger* VII, 4, 1960-62, 121.

¹⁹ Således anfører han, at der ingen herregårde er i Sandholts Lyndelse Sogn, mens herregården Sandholt er beskrevet som beliggende i Vester Hæsing Sogn. Endvidere er søen Ejlsø, der ligger sydvest for Vester Hæsing landsby, af Jacob Madsen fejlagtigt beskrevet som beliggende i Sandholts Lyndelse Sogn, mens det om Vester Hæsing Sogn hedder, at der hverken er åer eller søer. Endelig placerer han Stenderup Mølle i Sandholts Lyndelse Sogn og Sandholt Mølle i Vester Hæsing Sogn, hvilket efter al sandsynlighed har forholdt sig omvendt. *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 3), 246 f.

²⁰ NM. ATA. Indb. ved Hans Mikkelsen 2015.

²¹ NM. ATA. Indb. ved Hans Mikkelsen 2015; NM. *Den Kongelige Mønt- og Medaillesamling*. Fundprot. nr. 10842.1-19. Yderligere fire mønter fra perioden 1640-1720 findes i Vester Hæsing-Sandholts Lyndelse Arkiv.

²² RAO. *Bispeark*. Indb. om kirker og kirkegårde; *Svendborg Amtsprøvti*. Synsprot.

²³ RAO. *Sogneark*. Kirkeprot.; *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde; *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne; *Provstiark*. Sager.

²⁴ RAO. *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne.

²⁵ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; Kirkeprot.

²⁶ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.

²⁷ RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot.

²⁸ Digerne er løbende blevet vedligeholdt og omsat. Det nævnes 1832, 1855, 1870, 1933, 1941, 1956-59, 1962-65, 1968, 1985 og 2003. Sidstnævnte år blev et ståltrådshegn i vest fornyet. RAO. *Svendborg Amtsprøvti*. Synsprot.; *Bispeark*. Indb. om kirker og kirkegårde; Salling Hrds. breve; *Provstiark*. Returnerede cirkulærer; *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; Kirkeprot.; Kirkens arkiv. Synsprot.

²⁹ RAO. *Bispeark*. Synsforretninger med uddrag af regnskab; Indb. om kirkernes tilstand.

³⁰ RAK. *Rev. rgsk*. Rgsk. Fyn. 4 og 5.

³¹ RAO. *Bispeark*. Visitatsprotokol.

³² RAO. *Sogneark*. Kirkeprot.; *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde; *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne.

³³ 1862 nævnes de samme porte og låger som i 1843,

men 1870 ønskedes porten i nordøst fornyet med murede piller toppet af to støbejernskors, hvilket dog ikke skete. RAO. *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne; *Sogneark*. Kirkeprot.; *Bispeark*. Salling Hrds. breve.

³⁴ RAK. *Rev. rgsk*. Rgsk. Fyn. 4.

³⁵ RAO. *Bispeark*. Syn over kirker.

³⁶ RAO. *Svendborg Amtsprøvti*. Synsprot.

³⁷ RAO. *Brahesminde Gods*. Div. dok.; *Sogneark*. Kirkeprot.

³⁸ RAO. *Brahesminde Gods*. Inventarier.

³⁹ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; Vester Hæsing Arkiv. A 644. Vester Hæsing K.

⁴⁰ RAO. *Menighedsrådsark*. Kirkeprot.; NM. ATA. Korrespondance.

⁴¹ NM. ATA. Indb. ved Henriette Rensbro 2010.

⁴² NM. ATA. Indb. ved Boesen 1887; *Kallehauge, Vester Hæsing Præstegård*, 2015 11. Løsholtet er nu henlagt i præstegården.

⁴³ NM. ATA. Indb. om præstegården 1924.

⁴⁴ RAK. *Rev. rgsk*. Rgsk. Fyn. 5.

⁴⁵ RAO. *Provstiark*. Returnerede cirkulærer.

⁴⁶ NM. ATA. Indb. ved J. B. Løffler 1886.

⁴⁷ På fig. 12c og 54 er markeret et rektangel oven over tøjstvinduet, men det er uklart, hvilken funktion det havde.

⁴⁸ Se også Thomas Bertelsen, *Danmarks senmiddelalderlige kirketårne*, 2006 (upub. ph.d.-afhandling), 108 ff. og 269 ff.

⁴⁹ RAO. *Sogneark*. Kirkeprot. Det er muligt, at gavltre-kanten i syd og de vestlige tre kamtakker og blændinger i nord var blevet ommuret allerede inden 1891-93, da de på fig. 12b og d synes anderledes tegnet end de østlige på nordgavlen.

⁵⁰ RAO. *Sogneark*. Kirkeprot.; KB. *Kallske saml.* 377. 4°. Beskrivelse over kirkerne 1755; NM. ATA. *Manuskripter*. Engelstoft 1853 ff.

⁵¹ RAO. *Sogneark*. Kirkeprot.

⁵² RAO. *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne.; I NM. ATA. Indb. ved J. B. Løffler 1886 omtales den også som ny.

⁵³ NM. ATA. *Manuskripter*. Engelstoft 1853 ff.

⁵⁴ KB. *Kallske saml.* 377. 4°. Beskrivelse over kirkerne 1755.

⁵⁵ RAO. *Provstiark*. Forskelligt.

⁵⁶ RAO. *Svendborg Amtsprøvti*. Synsprot.; *Brahesminde Gods*. Div. dok.

⁵⁷ RAO. *Svendborg Amtsprøvti*. Synsprot.; *Brahesminde Gods*. Div. dok.; Div. vedr. kirkerne.

⁵⁸ RAO. *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne; *Sogneark*. Kirkeprot.; Engelstoft syntes 1867, at kirkens mure 'stod ualmindelig godt uden stræbepiller'. NM. ATA. *Manuskripter*. Engelstoft 1853 ff.

⁵⁹ RAO. *Sogneark*. Kirkeprot.; *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde; Salling Hrds. breve; *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne. En opsummering af forhandlingerne findes i *Kallehauge 2008* 13-25.

Fig. 59. Ikke realiseret forslag til altertavle (s. 4380). 1:150. Tegnet af J. Vilh. Petersen 1892. I NM. – *Unrealized proposal for altarpiece.*

⁶⁰ Restaureringen er beskrevet i RAO. *Sogneark.* Kirkeprot.; *Bispeark.* Syn over kirker og præstegårde; Salling Hrds. breve; *Fyn i alm.* 17b. Breve og dok.; *Brahesminde Gods.* Div. vedr. kirkerne; RAK. *Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, 1. kontor.* Journalsag DD 854/1878; *Kallehauge* 2008 13–25.

⁶¹ Østhvælvet's piller blev dog ikke undermuret som de øvrige (jf. fig. 18), hvilket måske kan betyde, at det blev ombygget.

⁶² RAO. *Menighedsrådsark.* Kirkeprot.; Forhandlingsprot.; NM. *ATA.* Korrespondance.

⁶³ NM. *ATA.* Korrespondance; Indb. ved Hans Mikkelsen 2015; *Kallehauge, Vester Hæsing Kirke, 2015* 40–43.

⁶⁴ 1892 nævnes 135 kvadratalen flisegulv, 280 kvadratalen murstensgulv og 35 kvadratalen bræddegulv. RAO. *Brahesminde Gods.* Sager vedr. tiendeafløsning.

⁶⁵ Foto (B9579) i Vester Hæsing-Sandholts Lyndelse Arkiv.

⁶⁶ Vester Hæsing Arkiv. *A 644.* Vester Hæsing K.; RAO. *Menighedsrådsark.* Kirkeprot.; Forhandlingsprot.

⁶⁷ 1862 var der syv jernvinduer (3 alen 11 tommer høje og 2 alen brede) med trækruder til at åbne. RAO. *Sogneark.* Kirkeprot.

⁶⁸ RAO. *Brahesminde Gods.* Div. dok.

⁶⁹ RAO. *Brahesminde Gods.* Div. dok.; *Provstiark.* Returnerede cirkulærer; *Bispeark.* Syn over kirker og præstegårde.

⁷⁰ Vester Hæsing Arkiv. *A 644.* Vester Hæsing K.

⁷¹ RAO. *Brahesminde Gods.* Div. vedr. kirkerne; NM. *ATA.* Indb. ved J. B. Løffler 1886.

⁷² Vester Hæsing Arkiv. *A 644.* Vester Hæsing K.; NM. *ATA.* Korrespondance; Kirkens arkiv. Synsprot.

⁷³ RAO. *Bispeark.* Syn over kirker og præstegårde.

⁷⁴ RAO. *Sogneark.* Kirkeprot.; *Provstiark.* Returnerede cirkulærer.

⁷⁵ Vester Hæsing Arkiv. *A 644.* Vester Hæsing K.; RAO. *Menighedsrådsark.* Forhandlingsprot.; NM. *ATA.* Korrespondance.

⁷⁶ RAO. *Sogneark.* Kirkeprot.; *Bispeark.* Salling Hrds. breve.

⁷⁷ RAO. *Menighedsrådsark.* Forhandlingsprot.; Vester Hæsing Arkiv. *A 644.* Vester Hæsing K. (regning fra Viggo Madsen).

⁷⁸ *Kallehauge, Vester Hæsing Kirke, 2015* 43; NM. *ATA.* Indb. ved Bent Jacobsen 2013.

⁷⁹ RAO. *Brahesminde Gods.* Div. vedr. kirkerne; *Sogneark.* Kirkeprot.

⁸⁰ RAO. *Fyn i alm.* 17b. Breve og dok.

⁸¹ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; Vester Hæsing Arkiv. A 644. Vester Hæsing K. (aftale underskrevet af Niels Lindberg 7. okt. 1929); NM. ATA. Korrespondance; fotos på <http://xn--danmarks-strste-kirkegalleri-03c.dk/>, set 23. aug. 2024.

⁸² RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; Vester Hæsing Arkiv. A 644. Vester Hæsing K. (aftale underskrevet af Harald Madsen 2. okt. 1929).

⁸³ Der må dog tages det forbehold, at Jacob Madsen i hvert fald i forhold til bygningen synes at have forvekslet Vester Hæsing og Sandholts Lyndelse kirker, jf. s. 4367. For inventarets vedkommende bekræftes hans beskrivelse af Æltertavlen af senere kilder, jf. s. 4381, mens omtalen af det øvrige inventar ikke kan verificeres.

⁸⁴ KB. *Kallske saml.* 377. 4°. Beskrivelse over kirkerne 1755. Dørflojen nævnes ikke af Jacob Madsen; *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 3), 247.

⁸⁵ KB. *Kallske saml.* 377. 4°. Beskrivelse over kirkerne 1755; Erich Pontoppidan og Hans de Hofman, *Den danske Atlas* VI, Kbh. 1774, 736.

⁸⁶ Kallehauge, *Vester Hæsing Kirke*, 2015 40-43; NM. ATA. Korrespondance.

⁸⁷ Klædet var oprindeligt monteret, så den røde side med lyse detaljer vendte udad mod kirken, men blev ved restaureringen 2014-15 vendt om, så det nu fremstår lyst med rødt motiv; Kallehauge, *Vester Hæsing Kirke*, 2015 40 og 43; RAO. *Menighedsrådsark*. Synsprot.; NM. ATA. Korrespondance; *Vester Hæsing-Sandholts Lyndelse Arkiv*. Vester Hæsing kirke; <https://www.modernekirkekunst.dk/kunstdb/kunst/3277>, set 15. aug. 2024.

⁸⁸ Vester Hæsing Arkiv. A 644. Vester Hæsing K. (korrespondance 1930-33 om tilblivelsen af alterklædet og messehagelen); <https://www.ny-carlsbergfondet.dk/da/antependium-0>, set 19. aug. 2024. Viggo Madsen beskrev efterfølgende resultatet af Minna Ferlovs arbejde som »et ualmindelig smukt stykke Kunstindustri« (udateret brev fra Viggo Madsen til sognepræst Gudmund Schiøler).

⁸⁹ RAO. *Menighedsrådsark*. Synsprot.

⁹⁰ Skovgaard modtog 1.900 kr. for sit arbejde ('Alterbilledet til Vester Hæsing kirke, ramme til billedet, samt tegninger til træskillerummet bag alteret, leveres for 1900 kroner'); RAO. *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde; *Sogneark*. Kirkeprot.; *Fyn i alm.* 17b. Breve og dok. (brev fra Joakim Skovgaard til Hans Fussing 8. dec. 1892). På en indrammet skitse af Æltertavlen (fig. 21) er på bagstykket med håndskrift anført: »Th. Bindsbøll og Joakim Skovgaard. 1892. Forarbejde til Alterværk i Vester Hæsing Kirke ved Faaborg«, og af korrespondancen fremgår, at Skovgaard rådførte sig med Th. Bindsbøll om 'det hele', dog vist især vedrørende farvesætningen (RAO. *Fyn i alm.* 17b. Breve og dok. (brev fra Joakim Skovgaard til Hans Fussing 16. juni 1893)). En beslægtet ramme omkring Joakim

Fig. 60. Stempler, indskrift og våbenskjolde under bunden af oblatæske nr. 2 (s. 4384). Foto Arnold Mikelsen 2024. – Stamps, inscription, and coats of arms under the bottom of wafer box no. 2.

Skovgaards altermaleri i Ubberup Valgmenighedskirke fra 1913 menes udført efter tegning af Bindsbøll, uden at det dog er dokumenteret, jf. *DK Holbæk* 1441; jf. også Jens Birk Kristoffersen og Beate Fog-Larsen, »Æltertavlen fylder 100 år«, *Kirkebladet for Ubberup Valgmenighed*, 14, marts, april, maj 2013, 2-4.

⁹¹ Altermaleriets motiv, »den gode hyrde, som vogter sin hjord« blev valgt efter forslag af Skovgaard, som »et oldkristeligt dejligt motiv, anvendt meget, netop i den tidligste skønneste menighedstid«; RAO. *Fyn i alm.* 17b. Breve og dok. (brev fra Joakim Skovgaard til H. Fussing 5. nov. 1892). Om Joakim Skovgaards religiøse motiver, se Carsten Bach-Nielsen, »Joakim Skovgaard i tidens religiøse strøm«, *Joakim Skovgaard*, Iben Overgaard og Jane Sandberg (red.), Viborg 2007, 44-67.

⁹² *Den Danske Salmebog* nr. 168.

⁹³ Han havde forinden udført maleriet *Kristus fører røveren ind i Paradis* som Æltertavle til Mandø Kirke (*DK Ribe* 3506), nu i Den Hirschsprungske Samling, København.

⁹⁴ I Holstebro Valgmenighedskirke har altermaleriet motiv af Fodvaskningen, i Gørlev Valgmenighedskirke af Hyrden med lammene og i Herning af Jesus i synagogen.

⁹⁵ Mest lyst havde han til at 'brænde hans (dvs. Skovgaards) produktion'; brev fra P. C. Bille-Brahe-Selby til Hans Fussing 25. aug. 1893. Forinden havde Bille-Brahe-Selby flere gange udtrykt forbehold over for brugen af 'guld og brogede farver' i en landsbykirke samt lammets 'unaturlige' udseende (breve 5., 8. og 10. januar). Ved visitats 1896 noteredes det, at 'Den nye Æltertavle af Skovgaard junior er god nok i kunstnerisk henseende, men lidet opbyggelig, idet den i stedet for en direkte fremstilling af et bibelsk emne giver en malerisk fremstilling af en allegori – »den gode Hyrde«

– i hvilken Kristus afbildes som en hyrdedreng, der vogter får. Bønderne opfatter det ret jævnlige som hyrdedrengen David med hjorden'. RAO. *Bispeark*. Visitsatsprot.

⁹⁶ KB. *Danmarks Kunstbibliotek*. Vester Hæsing Kirke. Forretningsarkiv: korrespondance 1890–92 (brev fra J. Vilh. Petersen til godsforvalter Schaldemose 22. marts 1892); RAO. *Fyn i alm.* 17b. Breve og dok.

⁹⁷ RAO. *Fyn i alm.* 17b. Breve og dok. (breve fra August Jerndorff til Hans Fussing 1892).

⁹⁸ O. 1855 beskrev Engelstoft tavlen som 'en smagløs træopstalt', der var ældre end (†)altermaleriet fra 1854; NM. *ATA*. *Manuskripter*. Engelstoft 1853 ff. Ifølge Løffler var tavlen 'samlet af stykker fra forskellig tid'; NM. *ATA*. Indb. ved J. B. Løffler 1886. Jf. også RAO. *Sogneark*. Kirkeprot., hvor rammen o. 1862 beskrives som 'et tempel'.

⁹⁹ Finn Grandt-Nielsen, *Fynsk kirkesølv*, Odense 1983, 189; RAO. *Sogneark*. Kirkeprot.; *Brahesminde Gods*. Inventarier.

¹⁰⁰ Chr. A. Bøje, *Danske guld- og sølvmedlemærker før 1870*, 4. udg., revideret og udvidet af Henrik Jakobsen, Odense 2022, nr. B4-1987.

¹⁰¹ Bøje 2022 (note 100), nr. B4-3258.

¹⁰² Bøje 2022 (note 100), nr. B4-3268.

¹⁰³ RAO. *Brahesminde Gods*. Inventarier; NM. *ATA*. Indb. ved J. B. Løffler 1886.

¹⁰⁴ Bøje 2022 (note 100), 331.

¹⁰⁵ Grandt-Nielsen 1983 (note 99), 185.

¹⁰⁶ RAO. *Brahesminde Gods*. Inventarier; Sager vedr. tiendeafløsning; *Sogneark*. Kirkeprot.

¹⁰⁷ Kallehauge 2008 24.

¹⁰⁸ RAO. *Brahesminde Gods*. Inventarier; Sager vedr. tiendeafløsning.

¹⁰⁹ RAO. *Sogneark*. Rgsk.

¹¹⁰ Vester Hæsing Arkiv. A 644. Vester Hæsing K. (regning fra Minna Ferlov 5. april 1933 samt korrespondance).

¹¹¹ RAO. *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirker; Inventarier; *Sogneark*. Kirkeprot.

¹¹² RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; NM. *ATA*. Indb. ved Conny Hansen 2010. Vester Hæsing Arkiv. A 644. Vester Hæsing K.

¹¹³ M. Mackeprang, *Danmarks middelalderlige Døbefonte*, Kbh. 1941, 111 f.

¹¹⁴ Formentlig et rent dekorativt element; Jan A. Gadd, »Brass Basins and Bowls from a Single Nuremberg Workshop Around 1500–1580«, *Journal of the Antique Metalware Society*, 16, juni 2008, 4, 14 f.; Helge Kjellin, »Ornerade mässingsfat och deras inskrifter«, *Äldre kyrklig Konst i Skåne*, Otto Rydbeck og Ewert Wrangel (red.), Lund 1921, 219 ff.

¹¹⁵ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; Vester Hæsing Arkiv. A 644. Vester Hæsing K. (udateret regning fra Viggo Madsen ('malet fire figurer til en prædikestol')).

¹¹⁶ *Den Danske Salmebog* nr. 486.

¹¹⁷ Placeringen et fag længere mod øst end forgænger blev valgt for at undgå, at kirkegængerne på de forreste stole skulle sidde med ryggen til præsten. RAO. *Sogneark*. Kirkeprot.; *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne.

¹¹⁸ RAO. *Sogneark*. Synsprot.; *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne.

¹¹⁹ RAO. *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde; *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne; *Fyn i alm.* 17b. Breve og dok.

¹²⁰ NM. *ATA*. Indb. ved Bent Jacobsen 2013.

¹²¹ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; NM. *ATA*. Indb. ved Bent Jacobsen 2013. De to konsoller, der flankerede trekantgavlen, blev bibeholdt som postament for lysholdere (jf. fig. 58).

¹²² RAO. *Fyn i alm.* 17b. Breve og dok.; Vester Hæsing Arkiv. A 644. Vester Hæsing K.

¹²³ Kallehauge, *Vester Hæsing Kirke*, 2015 41. De nedtagne stolestader opbevares på loftet.

¹²⁴ 1867 er stolestaderne beskrevet som nye, og 1891 nævnes, at de 'er stærke og gode og ikke mange år gamle'; NM. *ATA*. *Manuskripter*. Engelstoft 1853 ff.; RAO. *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne.

¹²⁵ RAO. *Bispeark*. Syn over kirker og præstegårde; *Brahesminde Gods*. Inventarier.

¹²⁶ RAO. *Brahesminde Gods*. Sager vedr. tiendeafløsning.

¹²⁷ RAO. *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne; Sager vedr. tiendeafløsning.

¹²⁸ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot. Knud Eibye udførte arbejde til kirken dette år; NM. Knud Eibyes kartotekskort.

¹²⁹ Efter S. Abildgaard, notebog II, 1762, 39 (i NM); jf. også M. Mackeprang, »Fyenske jærnbundne Kirkedøre fra Middelalderen«, *Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie* 1943, 10 og 23. I en indberetning 1743 gengav sognepræst Niels Nykirk indskriften som: »Ave Maria Gracia plena. Hic Andreas Mit. R. Orate pro« samt flere ulæselige bogstaver; »Topografisk-antikvariske Indberetninger fra Nyborg Amt, indsendte til Amtmanden 1743«, Louis Bobé (udg.), *Fra Arkiv og Museum* 2, 1, Kbh. 1925, 91. I sin indberetning 1755 anførte han blot: »Ave Maria gratia plena« og opgav at tyde resten; KB. *Kallske saml.* 377. 4°. Beskrivelse over kirkerne 1755. Begge gange noterede han desuden, at der ingen årstal var på døren.

¹³⁰ KB. *Kallske saml.* 377. 4°. Beskrivelse over kirkerne 1755; Hans de Hofman, *Samlinger af publique og private Stiftelser, Foundationer og Gavebreve* VI, Kbh. 1760, 104; *Danske Atlas* VI, 1774 (note 84), 736.

¹³¹ Fotos i Vester Hæsing Arkiv. A 644. Vester Hæsing K.

¹³² Vester Hæsing Arkiv. A 644. Vester Hæsing K.; RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; *Fyn i alm.* 17b. Breve og dok.

¹³³ *Fyens Stiftsbog* 1998, 197.

¹³⁴ RAO. *Erholm Hovedgård*. Sager vedr. Rørup kirke 1743-1922; *Sogneark*. Kirkeprot.; *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne; Inventarier.

¹³⁵ Yderlige oplysninger om kirkens orgler findes i Den Danske Orgelregistrant.

¹³⁶ RAO. *Brahesminde Gods*. Inventarier; *Sogneark*. Kirkeprot. 1876 fandt synet, at tavlerne var for små, men om de blev udskiftet, er uvist.

¹³⁷ Kirkens arkiv. Synsprot.

¹³⁸ Jf. folder i kirken.

¹³⁹ Jf. skilt af messing opsat på sydvæggen i andet fag samt folder i kirken.

¹⁴⁰ Flere tilsvarende lampetter er henlagt på loftet. I alt leveredes 16 trearmede og 13 enarmede lampetter; Vester Hæsing Arkiv. A 644. Vester Hæsing K.

¹⁴¹ RAO. *Sogneark*. Kirkeprot.; *Brahesminde Gods*. Inventarier.

¹⁴² Venligst oplyst af Ringe Lokalhistoriske Arkiv.

¹⁴³ RAO. *Menighedsrådsark*. Forhandlingsprot.; NM. ATA. Korrespondance.

¹⁴⁴ Verset er gengivet efter en usigneret og udateret indberetning i NM. ATA. En næsten tilsvarende afskrift findes i RAO. *Brahesminde Gods*. Dok. vedr. tiender. I KB. *Kallske saml.* 377. 4°. Beskrivelse over kirkerne 1755 er kun anført de sidste fire linjer af verset.

¹⁴⁵ Af en skrivelse fra grevskabet Brahesminde til stiftsprovst Balslev 18. jan. 1864 fremgår, at klokken var blevet omstøbt hos Allerup to gange i løbet af 17 år, men nu atter var revnet og ville blive sendt til omstøbning i København. RAO. *Provstiark*. Sager.

¹⁴⁶ RAO. *Provstiark*. Sager.

¹⁴⁷ Mindetavlen og dens påtænkte placering er omtalt dette år; RAO. *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne.

¹⁴⁸ Dette år nævnes mulighed for at tilføje en bemærkning til mindetavle nr. 1 om, at Carl Heide også ligger begravet her. I stedet er der formentlig udført en selvstændig tavle. RAO. *Brahesminde Gods*. Div. vedr. kirkerne.

¹⁴⁹ NM. ATA. *Manuskripter*. Engelstoft 1853 ff.; Indb. ved J. B. Løffler 1886.

¹⁵⁰ Knud Bierfreund og E. Juel Hansen, »Slægten Nørager«, *Personallhistorisk Tidsskrift* 14, 2, 1960, 10 f.

¹⁵¹ Haagen Matthias Nørager †19. nov. 1769 og Christian Frederik Nørager †22. sept. 1772; *Bierfreund og Hansen 1960* (note 150), 13.

¹⁵² *Biskop Jacob Madsens visitatsbog* (note 3), 247; *Resens Atlas Fyn*, Jacob Isager (udg.), Svendborg 1984, 302.

¹⁵³ RAO. *Bispeark*. Indb. om kirker og kirkegårde.

¹⁵⁴ Knud Bierfreund og E. Juel Hansen, »Slægten Nørager«, *Personallhistorisk Tidsskrift* 14, 4, 1962, 173 f.

VESTER HÆSINGE SUMMARY

The earliest mention of the church is in connection with the extraordinary tax in 1524–26. In 1696 the advowson was deeded to judge of the Landsting Peder Luxdorf of Fjællebro. At the beginning of the 1700s it belonged to Captain Christian Corfitz Rosenkrantz of Damsbo, which in 1758 was placed under the entailed estate Hvedholm. The church followed the entailed estate, which in 1798 was elevated by Preben Bille Brahe to the count's estate Brahesminde, until it passed into freehold in 1913.

In 1598 Vester Hæsinge was an annexe of Sandholts Lyndelse, but by the beginning of the 1700s Vester Hæsinge had become the main parish.

The long parish reaches into the so-called Alps of Funen to the south, while the northern part, wherein Vester Hæsinge lies, has smoother terrain. The church lies at the southern end of the village on the church hill (fig. 3), which rises above the surroundings.

The churchyard has an irregular shape which tells of its roughly five expansions. The oldest part to the north has a fieldstone wall, while an expansion to the south is surrounded by beech hedges, and one to the southwest has a wire fence and vegetation. The main entrance to the churchyard in the northeast is presumably from 1843 (cf. fig. 1), a pedestrian gate in the southeast is from the middle of the 1800s, a modern steel gate in the south is from c. 2010. A stairway in the northwest and a wooden gate in the west are undated. West of the church stands a mortuary chapel built in 1926 with an extension from 1960 (fig. 6). A smaller utility building from 1960 stands in the northwest and a larger one from 2010 in the southwest. The parsonage, built in 1715, lies c. 200 m southeast of the church.

Building. At its core the church is likely a Romanesque fieldstone building, of which few details are preserved. Its original ground plan comprised a c. 15 m long rectangular nave, while a

Late Medieval nave-chancel probably replaced a †chancel in the east. The walls are of raw and split fieldstone with ashlar-built corners. The church's two doors were probably placed in the walls of the current west bay. The western gable of fieldstone is embedded in the east wall of the tower.

In the Late Middle Ages, a nave-chancel of raw and split fieldstone was built in the east. In the east gable wall was a segmentally arched †window (cf. fig. 54), and larger, segmentally arched †windows were presumably placed in the south wall. The nave was covered with four cross-vaults (cf. fig. 17). The vaults were plastered and reinforced with masonry in 1891–93, making only scant details visible. The †windows in the nave's south wall must have been moved at the construction of the vaults.

A tower was erected at the west end of the nave, and it was heavily rebuilt in 1891–93, modelled after the original tower. It has a rectangular floor plan and three floors (fig. 11). It was built with raw and split fieldstones as well as red medieval bricks in monk bond. In the north facade three large, round-arched recesses have been preserved, and similar ones decorated the south and west walls until 1891–93. The tower's upper floors are now accessed through a stairwell on the north side and were originally accessed from a †free-standing stairway on the south side. A †stairwell on the south side likely replaced it later. The belfry floor had two segmentally arched peepholes in each cardinal direction; they were reset in 1891–93. The north and south †gables, which were taken down in 1891–93, had nine segmentally arched tall recesses.

A †porch on the south side was presumably constructed in the Late Middle Ages and was demolished in 1891–93. The ground plan was rectangular, and it was built with bricks (figs. 12b and 54). Before the demolition the south gable wall had a pointed-arched, bevelled door, likely from 1858. In the east wall there was a small, bricked-

up, segmentally arched window. The building had a flat wooden ceiling. The gable was constructed in 1847.

The church's poor condition in the second half of the 1800s resulted in an extensive and thorough restoration in 1891-93 with significant changes to the church's appearance, such as the relocation of the porch from the south to the north side and the rebuilding of the gables (figs. 13a-h). At a major interior refurbishing in 2014-15 the church's appearance was once again changed significantly, especially the furnishings were extensively refurbished (cf. below).

Furnishings. The Romanesque font (fig. 33) is the only preserved item of furnishing from the Middle Ages. The baptismal dish (figs. 35-37) was made in Nuremberg in c. 1550 but came to the church later. A Communion set for the sick (fig. 28) was donated in 1710 by Christian Corfitz Rosenkrantz, and a small parish meeting board (fig. 43) is assumedly from the second half of the 1700s. In 1802 Preben Bille-Brahe donated a chalice (fig. 25), and the funeral shovel (fig. 44) was donated in 1816 by the parson Peter Kryssing Westergaard.

An (†)altar painting depicting Jesus Blessing the Children (fig. 23) was painted in 1854 by Johannes Jensen. A wafer box (fig. 26) was made in 1862 by Johan Lorentz Boeland, Faaborg, and donated by Henrik Bille-Brahe, who also paid for the casting of the bell 1864 (fig. 45) by Gamst & Lunds Efterfølgere (P. J. Winstrup and Victor Gamél), Copenhagen. The altar rail (cf. fig. 18) and pulpit (fig. 38) are from 1865. The baptismal jug (fig. 34) was acquired in 1884, and the oldest parson list board (fig. 42) is presumably also from the 1880s.

Essential items of furnishing were acquired in connection with the restoration in the early 1890s. The Communion set (fig. 24), wafer box (fig. 27), and altar jug (fig. 29) were made in 1892 by Arent Nicolaj Dragsted, Copenhagen, and donated by Preben Charles Bille-Brahe-Selby and

Antoinette Beate Augusta Rantzau in connection with the rebuilding. The pews (cf. figs. 17 and 41), designed by J. Vilh. Petersen, are from the same year. The altarpiece (fig. 19) and its two (†)panel walls, which originally flanked it (cf. figs. 16 and 22), but are now stored in the loft, were made in 1893 to a design by Joakim Skovgaard (cf. figs. 20-21), who also painted the altar painting of the Good Shepherd. From the same time come the lattice gates in the entrance to the porch (cf. fig. 14), the door wing between the porch and the nave (cf. fig. 14), and a money box (fig. 40).

The lampettes (cf. figs. 17 and 41) were made in 1926/27 at F.W. Doberck & Søn, Copenhagen, and designed by Viggo Madsen, as were the altar candlesticks (fig. 30) and the seven-branched candelabrum (fig. 31) from 1930, which was a bequest from Hans Jørgen and Kathrine Stormgaard. A chasuble (fig. 32) was sewn in 1933 by Minna Ferlow, Charlottenlund.

The organ was built in 1966 by Conrad Christiansen, Bagsværd, according to a design by E. Zeuthen Nielsen for Humlebæk Church; it was moved to Vester Hæsing in 1997. The antependium (cf. fig. 18) was made in 1985 by the weaver Hanne Vedel, Spindegården, Aabenraa, to a design by the sculptor Erik Heide.

Colour scheme. The frame of the altar painting stands in dark-stained, lacquered oak with true gilding. The pulpit is dark brown with details in red, green and gilt. The organ stands in polished oak. *Older colour schemes.* The furnishing was formerly oak painted. In 1929 it was painted brown with red, green, gilded, and silvered details, though the pews stood in red marbling with black ends.

Sepulchral monuments. In the church are two memorial tablets from the end of the 1800s (figs. 46-47), two tombstones of priests from the second half of the 1700s (figs. 48-49), and three churchyard monuments from the beginning of the 1800s (figs. 50-52).